

Nassari Elvi:

„Olliki seto uma' rõiva'
ja nuu' olli' pikkä
aigu põlvöst põlvõ
üttemuudu õgal puul.”

lk 3

Kauksi Ülle:

„Ja pallõma rahu iist –
tuu kerigu poolõga,
kiä tapmist õi õnnista.”

lk 4

Merca:

„Tiiä-i mille, a vasta
riiklist joulupuulpäivä
näi ma unõh Putinit.”

lk 11

Setomaa

Hind 1.50 euro

Jaanuar 2023, nr 1 (398)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Rahvarõiva' ummõldi raamatuhe

Valmist om saanu
kavva oodõt seto
rahvarõivaraamat.

KAUKSI ÜLLE

Ammu' oodi sedä aigu, oodi ma' ja oodi' kõik rahvarõivategijä', -kandja', -uurja', käsituülisõ', -huvilisõ'. Kala Ingrid kirjeld' autoridõlõ sartsakalt puuli tüüõid. Seltskundlikku Urmi Evelini oll' harva seto pidodõl vai molõraamatuh nätä'. Ku poodih näi ja küüsse, kuis mu rätipäätükü rät'i' omma', ku ma üle lugõsi umma jako, olli' nigu kordsuh ja tummõ', sis kinnit' tä, õt triik ekraanil väsümläldä' rätte, linikit ja käüssit. Rahusi maaha, mis muud ku uuta'. Inämbüs autorit kõkkõ tervikut inne trükkiminekit näeki-s.

Toda inämb oodõti 8. jaanuari, õt uma silmäga nätä' ja käega kaalu' säidse aastat tetti kaunikõist kaalukat teost.

Hummoguspoolõh pakkõ Riitsaarõ Evar mi bussikõsõ pääle uma avvuväärt käsituümeistrest imä Riitsaarõ Raili, pitsiheegeldäjä, käsituümeistre Lillmaa Terje, Leelo ja sõit võidsõ pääle naada'. Olli kokko lepnü, õt nii avvuväärt sündmus nõud õks täüs rahvarõivit ka kaajatsilistõlt. Sõda olõ-i lubanu mul sõlgõ ette panda' ja Vinne kodastõga rahatsit ka õi taha' kuigi kaala panda', siski märke, õt soo sündmus vääris sõlgõ. Ku mi kohalõ joudsõ, oll' Verska kultuurikeskusõ saal täüs ni vii-mätsehe ritta jakku meele, provvakõisilõ toolikõisi.

Ku silmä' selgu', nättü, õt vähä oll' täüsrõivil inemisi saalih. Inämb oll' rahvarõivaraamadu lehekülelt nummõr 551 algava päätükü „Seto aines moeloomingus“ (Riina Reinvelt) perrä vällä säet rahvast. Kala Ingrid eis' kand' ka Etnowerki villast pikk-kuoõainõlist valgõt, verevåtkirja käü-seotsõga pikk-kampsii.

Sõna sai' kirotaja'

Kõigilõ kohalõ tulla' saanu' katõkümnele päätükkekirotajilõ ni tegijilõ anti sõna. Edimädsena kutsõ Ingrid ette põhiautoris kujonõnu Nas-

Seto rahvarõivaraamadu tegijä'.

sari Elvi. Timä oll' kirotanu 11 artikli man terve vai osa jutust. Elvi oll' asatundjas kirotustõh seto rõivist üle ao, päälisrõiva', ülerõiva', linik, rätt, pidoligu' pääkattõ', püksi', jalakattõ', kängidse', latsi rõiva', eriotstarbõlidsõ rõiva'. Elvi tenäs usaldusõ iist ja üteli, õt om väega uhkõ ummi seto juuri üle ja latsõpõlvõst üteli saanu seto kultuuri põha üle. Seto rahval om ka põhjust uhkust tunda' hindä hulgast peri rahvuskultuuri tundja üle.

Kiristjä Arvis kirot' sissejuhatusõ setodõst ja Setomaa.

Andresoni Sigre kirot' päätükü' pikki käüssidõga hammõst ja hargivüüst. Sigre om Viljandi Kultuuriakadeemia tennü

magistritüü hammõ ja niplis-pitsi alal ni käsituükõgo juhatusõ liikmõna projektijuhilõ, tegeligult koostajalõ Kala Ingridile toes olnu. Sarvõ Õie ja Maa'ra kirodi' kokko hammõ päätükü ni vii-mätsehe ritta jakku meele, provvakõisilõ toolikõisi. Ku silmä' selgu', nättü, õt vähä oll' täüsrõivil inemisi saalih. Inämb oll' rahvarõivaraamadu lehekülelt nummõr 551 algava päätükü „Seto aines moeloomingus“ (Riina Reinvelt) perrä vällä säet rahvast. Kala Ingrid eis' kand' ka Etnowerki villast pikk-kuoõainõlist valgõt, verevåtkirja käü-seotsõga pikk-kampsii.

Linnusõ Marje tennäs päävedosnik Kala Ingridit.

Sundelli Harri pilt

usaldõdi Kunsti Tiitulõ. Olakatidõ päätükü kirotiva' Visseli Kadri ja Sibula Tiit. Väega huvitav ainõ, seeni' vähä rahvarõivakoolituisil tähelepanu saanu. Sibula Tiit kirot' kokko ka ülerõividõ, pääkattidõ, ilo-ja uhkusasju jao'.

Linige päätükü man oll' Elvi kaasautor Kalkuni Andreas. Timä küll üteli, õt tä käsituüdi tii-i, a rahvaluulõh om linigest hulga juttu ni käsituü ja rahvaluulõ omma' kõvah kõüdüsseh. Ehtepäätükü oll' usaldõt Pihõ Marelõ. Timmä hinnäst kohal õs olõ', tä ehteraamatut om

oodõt mitukümmend aastat, toda rõõmustavamp, õt ehtepäätükü timä kirotõtuna raamatut kaunistama joudsõ. Kirivüüde autor om Piia Rand – Eesti kõgõ tunnustatumb vüüde uurja. Päävüü ja joonisõ' tekki rahvarõivameistre Inna Raud. Timäga om mi kogokunnal kõva kõüdü ja timä om mi mitmõ pikä rahvarõivakoolitusõ juht. Sää' tä päävüü kaudu miika kõüdetüs om jäänüki. Kärneri Ülle om kõlavõie tegijä ni asatundja. Andresoni Sigre kirot' heegeldet, klaasisuu- ja hargivüüst, vüürätist Marit Külvi.

Kristi Jõeste kirot' üteli Sarvõ Õiega kindapäätükü ja Anu Pink sukupäätükü.

Päärätte päätüküh olli mina, Kauksi Ülle kaasautor Nassari Elvilõ. Rätti teema om minnu kõütnü jo latsõpõlvõst, vanaimä rätisuhvliit uurih, imäga Arengu tsehhii rätte kudamist kaemah käümisest ni peräst käsituükoolituisi esi' näid pakutrükih trükkih. Rätt om pääasi. Mu jaost.

Seto kaskidõ kandminõ ja tegeminõ om meil viil iih, Made Uus om näist kirotanu ja mõnõ koolitusõgi tennü.

Teno tegijilõ

Ingrid kutsõ ette toimõtaja Maret Tamjärve ni tennäs pühendünü pikä tüü iist. Järg joud' kujondaja Urmi Evelini kätte. Timä oll' ummil pidorõivil ni kõnnõgi valmis kirotanu. Timä edimäne tüü oll' olnu Seto Käsituü Kogo logo. Mitutõist aastat ello setodõ siäh om täst tennü seto kultuuri jaost olulidsõ kujondusgraafiku.

Keeletoimõtaja Palmi Silvi kinnit', õt keeletoimõtaminõ oll' nii suurõ raamadu man kipõ kõva tüü, a kõik oll' ka kolmandal lugõmisõl väega huvitav.

Nüüd joudsõ järg Ingridi õnnitlõjidõ mano. Lille ja kingtüisiga tehñas ülembsootska

Anzelika Gomozova, valla-vanõmb Kudre Raul, volikogo esimiiss Sarja Urmas ja pallõ' tõõsõ'. Käsituükõgo juhatusõ puult tull' tenolaul, midä üteli iist Riitsaarõ Evar. Muuseumidõ puult õnnitlõsi direktor, kiä oll' rõõmsa, õt autoridõ siäh oll' kol' muuseumitüütäjät.

No' kutsuti kõik kohal olnu' tegijä' pildi pääle. Nii jäiäski aoluu jaost saisma, kõgõ iih kuhi mitmõkilõtsit raamatit, Kala Ingrid ja mitukümmend tegijät. Tennä avvu iist, õt kampa võeti!

Pidolavvah süüdi ja juudi nigu seto pidodõl õks. Kõik taha-s süvväki' kavva, käe' kibõli' raamatut sirvmä. Raili löüdsõ raamatust uma esä Vassõ pildi, ma löüdsõ hulga Sarapi tett fotosit Olli ja Anni Kaljust ni Agni Raagist. Ku mul olnu' avvu käsikirja inne nätä', olõs nime' mano saanu' panda', Anni tütar Helgi oll' nä mullõ ütelnü.

Tegijidõ ja moekunstnikõ kõrvõl omma' õks modelli' ka tähtsä' olnu'. Kuigi võrrõldõh umaigõsõ seto leelo UNESCO taotlusõga, koh olli' kõik pildi' õnnõ Sarvõ Õiõst ja timä Maa'fast, oll' siih tõistõ rahvarõivakandjidõ pilte ka, kuigi Õiõ säili' uma kotusõ juhtmodelinä. Meeste poolõ päält rebisi' esikotusõ pääle Raudoja Ahto ja Riitsaarõ Evar. Grupipilte oll' kõgõ inämp Kroonikogost. Hüä miil oll' tuust, õt osa käsituümeistridõst oll' suurtõ portreedega esile tuud – avvuväärne Kõivo Anne, Kurõmäe Anni, Mehiläse Margit, Lillmaa Terje, Andresoni Sigre, Kala Ingrid, Linnusõ Marje.

Mu jaost oll' kõgõ huvitavamp päätükü kõrikust-sõbast, pallapoolõst-vaipseelikust. Seeni' olli kuulndu mõnõh ettekandõh olõtust, õt inne, ku seto' lätsi' üle vinnemõolisõlõ rüüle ja sukmanilõ, osutasõ' naisi hammõ sälläkaunistusõ' toolõ, õt om kant vaipseelikut. Nii õt ooda rõõmuga ja anna uma panusõ, õt järgmädsõ raamadu jaos saasi' kanonisiiri' ka viil eelmidsõ rahvarõividõ kandmisõ moodu, olgõ ja sällä päält kirät hamõh, vaipseelik, kõrik ja tuuaigõsõ' viil vanõmba' ehte'. Om hulgas aos kaemist, poonõatamist, kimmähe kitmist ja tävvendamist.

Avvu Kala Ingridile võimsa saavutusõ iist! Avvu miiskunlõ, kirotajilõ, tegijilõ, tugõjilõ, avitajilõ ja tegijidõ kannatlikõlõ lähedäisile!

10 aastakka järest omma' Seto kostipäiväl osalõnu' Maagõkõsõ Maitsõ (pernaane Kruusamäe Sirje), ObiNizza üülokaal (pernaane Kauksi Ülle) ja Rikka Ivani man (pernaane Andresoni Sigre, pildil Inara Luigasõ ja Pärnoja Ülle pildil)

Seto Küük lätt edesi vahtsõ huuga'

PÄRNOJA ÜLLE

MTÜ Seto Küük vedosnik

Detsembrih sai Seto Küük viieaastagatsõs. Plaanit päävil sünnipääväpito pitä' õnna-ha-as, selle öt üle Eesti hõigati vällä tormihoiatust. Pido oll no' kuu aigu ildaba 11. jaanuaril Inara Vanavalgõ kohvitarõh. Mi olõ juhatusõ puult väiga'

tenoligu', öt Setomaal om nii hulga söõgihuvilisi, kiä' omma' MTÜga' liitunu'. Mi sai pidolavvah ütehuuh olõmisõst hüvvämiilt tunda' ja unista' tegusast tulõvigust. Juhatus avaldas tunnustust kolmõlõ pernaasele, kiä' omma' 10 aastakka järest tennü' umma kohv-kut Seto kostipäiväl. Ma tennä väiga' ja olgu' teil joudu õks sammamuudu edesi minnä'!

Pallõ' tiidvã, öt Seto Küük om rikas organisatsioon mitmidõ tegevusjuhtõ poolõst. 2021–2022 oll tegevusjuht Malkovi Pille. Kindlahe sai tuul aol MTÜ Seto Küük rahvalõ inäp nättäv ja mitmõ' projekt' sai' ar' tettüs. Juhatusõ puult mi väiga' tennä Pilet ant panusõ iist organisatsiooni arõnguhe.

2023. aastagast om tegevjuht Pärnoja Ülle ja samal aol MTÜ

tegemisiga' tege hinnäst tutvast Taali Kati. Selle öt tegemisi om meil umajago ja nii ku üldäs – kats pääd om õks kats pääd. Ja muidogi' om viil juhatusõ toetus ja ütides' arotamisõ liikmidõga'.

2024. aastagal eläs kõik Lõunõ-Eesti üteh Tartoga' kultuuripäaliina rütmih. Öt Lõunõ-Eesti piirkundõh olõsi' tuul aol väiga' hüäl tasõmõl sünd-

müse', sis valiti konkursi kõrrah sündmüisi taotluisist vällä kõgõ pareba'. Ka' Seto kostipäiv sai toetusõ. No' jaanuarist juunini' omma' kõigilõ vällävalituilõ üritüisi kõrraldajilõ kooltusõ'. Tuu avitas meil ummi plaanõ ja mõttit viilgi' parebas tetä' ja sündmüisi kvaliteeti nõsta'. Mi olõ eis' ka' uudishimulitsõ' ja põnovil, kohes arõndusmõttõ' vällä joudva'.

10 aastakka om Seto kostipäiväl osalõnu:

- Maagõkõsõ Maitsõ – pernaane Kruusamäe Sirje,
- ObiNizza üülokaal – pernaane Kauksi Ülle,
- Rikka Ivani man – pernaane Andresoni Sigre.

Ülembsootska tegemisõ'

- Aasta lõppu jäi olulinõ tenoõdak Võromaa ja Setomaa mahekokkadõlõ Setomaa Turismitaloh. Videotervitüsegä esini YliCool Catering pääkokk Urpo Reinthal, kinkõ menüü perrä pakti pidolisilõ pidolikku õdagusüüki. Tenoõdagu kõrraldi' Võromaa Arõnduskeskus ja Setomaa Liit.
- Talsipühi aigu käve' seto kultuuri filmmäh ja Setomaad pildstämäh kaks fantastilist inemist: Sophie Planque ja Jeremy Vageois Prantsusmaalt. Anni näile intervjuu. Nä filme' ka Mokornulga koori laulmist, talsipühi pidämist Seto seldsimajah. Talsipühi tähistedi ka Luhamaa külä-majah. Esini Anu Taul.
- Käve talsipühi praasnikkõ sisse juhatamah Tarto Rae-kua platsi pääl ja Talina Rae-kua platsi pääl.
- Riigikogoh sai seto esindüs kokko poliitilistõ parteidõ esindüisiga, nuu' olli' Reformierakond, Isamaa, EKRE, Keskerakond ja Sotsiaaldemokraadi', ni jagasi Setomaa murrit, rõõmu ja lootuisi. Pühädetervitüisi jagasi ka USA saatkunnah.

GOMOZOVA ANZELIKA, ülembsootska

Obinitsa piirkunna naabrivalvõ' kogonõsi

KAUKSI ÜLLE

Ettevõtja Blumi Priidu iistvõtõl luudi Obinitsa naabrivalvõ piirkund. Edimädse' kuuholõki' omma' jo sälatakah, a vana-vahtsõaasta alustusõh 14. jaanuaril kogonõsi piä 30 õgah iäh piirkunna elänikku kuuholõkilõ Obinitsa puhkõkeskustõ. Vana kombõ perrä katõti esi' lavva' ja kuuholõk nakaš pääle.

Pikäh juturingih arotõdi nii hüäkõrda ku kultuurisündmüisi tegemist. Üts murrist om uulid-salampõ juhushlikkus – pümme' omma' Kooli uulits, Vanakülä uulits, galerii ja puhkõkeskusõ vaihõlinõ ots. Tulõ saata' valda spetsialisti kätte Obinitsa kaart, koh ar' märgit täpne latõrnidõ vajadus. Obinitsast kiho-tasõ' suurõ massina' läbi, nii öt klaasi' värisese', ja suuri mas-siniit piata-i ka Obinitsa Mere-

Obinitsa naabrivalvõ kogokund tull' vana-vahtsõaastal kokko.

Kendra Kaido pilt

mäe-puulsõhe otsa tett korgõndus, vedrotasõ' üle. Obinitsa om vaia kergliiklustiikeist üttest otsast tõistõ. Või lisada, öt üte kassi olõ ma Obinitsah liiklu-

sõlõ kaotanu.

Murõht tege inemisilõ järveviirne randu ala. Ideaalsõt tsukõluskotust olõ-i ja võsso kasus ka järveviir. Ohtliku'

omma' nõukaaigõsõ' sovhoosihuunõ', umanigu' taha-i vällä tetä' kõrra nõudmisõst. Maahalamtaminõ om kallis. Arotõdi ka tähelepanu harõtamist, isiku tundõmärke miildejõtmist.

Obinitsa kiräh märkmisõ 370. aastapäävä pidostustõ ettevalmistaminõ liitsõ Obinitsa kogokunda seenitõst kõvõmbahe. Ka soo suvi tahetas 25. juunil toda tähistä' muuseumi man külä ütitse hummogusõõgiga. Sinnä' aigu tulõ kimmähe mõni kontsert vai sündmus viil ette valmistä'.

Obinitsa külä om pikkä aigu otõnu külävanõmbat. Asi nakaš liikma edesi tuust, ku sai vällä üteldüs, öt mi küläle, koh om nii elänikkõ ku asutuisi, ettevõtjit ku pensionäre, om vaia külä nõvvukoko, kedä või esindä' külävanõmp. Tuu kuuholõk saisi viil iih.

Ötak läts edesi ütislaulmisõ ja pidoga. Obinitsa nõsõs!

Seto kogokunna laembas tegemisõst

RAHASEPÄ MARIA

Ütel süküspääväl joudsõmi Linte küläkeskusõhe. Meil oll' kokkosaaminõ Linte ja ümbre Räpinä setodõga.

Muidogi innembält oll' mul tiidä' antu Linte raamadukogohoitjalõ, öt külälisi tulõ ka Setomaalt. Nii sootska Hörna Aare ku Timmo Margus Setomaa Liidust anni' lubahusõ tulla'.

Linte küläkeskusõh vöti' meid lämmält vasta raamadukogohoitja Arusoo Jane, küläkeskusõ pernaane Ibragimova Tiina ja Räpinä valla kultuurivedosnik Trumsi Marge. Nii mõnõki' tutvã inemisõ' olli' meid vasta võtmah.

Varahappa oll' kogokunnalõ antu tiidä', öt tulõ kokkosaaminõ, koh arotadas tulõva aastaga kultuurisündmüisi. Üleskutsõh oll' öt tuldas ummi mõttidõ ja plaanõga,

midä tahetas tetä'.

Mi kulssi ar', määndse' märgotusõ' omma' kohalikul kogokunnal. Hüämiil om muidoki tuust, öt tiidäs setodõ tegemist ja oldas huvitõ kuuhtüüst.

Hörna Aare ja Timmo Margus tutvusti' hinnäst ja kõnõli' ummist tegemisist Setomaal. Kõnõli', määndsiti üritüisi vöisi' ütehuuh tetä'. Ma' kõnõli seto tähtpäivist, midä vöisi' ütehuuh kõrralda'. Räpinä valla

kultuurivedosnik üteli' vil, öt ka Vööpsõ rahvas tund huvvi kuuhtüüst setodõga.

Märgotamisõl saiegi' kokko lepüt ütides' üritüise'. Linte küläkeskus kõlbas Räpinä ja ümbre Räpinä setodõ ütidesest kokkosaamisõ kotusõst.

Ma tennä Linte ja Räpinä kandi setosit ja kõiki, kiä' joudsõ' tulla' arotama ja kokko lepmä! Ütehuuh sai märgõtõ ja plaanõ peet. Om hüä miil, öt kokkosaaminõ läts kõrda.

Rahvarõivastõ tiidmistõ läte'

Katõkümne inemisõ kirotamis- ja mõttõtalos

NASSARI ELVI

No' om tää sis valmist saanu – seto rahvarõivaraamat vai raamat tuust, kuimuudu mi vaarimä' ja -esä' ummi rõivit kanni' ja ku is parhillaki rõivit kannõtas, õnnõ pidopäivil muidogi. Õgas vanast olõ-õs sis koõstma vai kerkohe minekist tõistsugumatsi rõivit, olõ-õs määnest praasniguulikunda vai pili-sevät maani kleiti. Olliki seto uma' rõiva' ja nuu' olli' pikkä aigu põlvõst põlvõ üttemuudu õgal puol.

Siski jätä-äs üleilmalinõ rõivamuud mõotamalda ka seto rõivit. Tull' aig, ku hammõ-käüse' lätsi' laembast, mehe' naksi' hammõ pääl kandma veste vai pindšakit, mehe-naase' päähä säädmä siidilinte-helmilisi. Tuust kõgõst saa nüüd põhaligult raamatust lukõ'. Õga päätükk nakas säääl pääle vanaaolitsõ teemakohadsõ pildiga ja lõpõs parhillatsõ ao pildüstisega.

Hüä miil om tuust, õt nii pallõ inemiisi vöti' viee aasta joosul tuu ao ja vaiva, õt raamat kaasi vahele saasi'. Raamadul oll' paarkümmeend kirotajat ja tuuperäst omma' ka jutu' õgaüts umma näko: koh om inämbä rõhku aśa aoluul, koh aśa valmisttegemisõl, koh rahvaperimüsel. Raamadu edimäne jutt om Kiristäjä Arvisõlt Setomaast ja timä aoluust. Säält saava' setodõ ja näide maa kotsilõ tiidmist ka nuu' inemisõ', kedä vaest rõivavärk veiga huvidaki-i. Hinnalitsõ seto hõpõkraami kotsilõ saa õgaüts põhalikku tiidmist Piho Mare kirotusõst. Mullõ hindäle meelüse' Sibula Tiidu huvitava' kirotusõ' seto meesterõivist.

Seto Käsitüü Kogo vöi taa raamadu üle uhkõ olla'.

Vedosnik Kala Ingrid vidi projekti mito aastat, abilistõst olli' timäl Tullusõ Kaja ja Raudoja Ahto (piltega). Uhkõ vällänägemisõ (kujondusõ) and' raamadulõ Urmi Evelin, sniti'-maadi' tekä Ravva Inna; teksti' sääđ ria pääle Tamjärve Maret ja inglüse kiilde pand' lühko' jutu' ümbre Külvigu Helen; Palmi Silvi kai perrä kõik setokeelidse' sõna', näkk terävä oppajasilmäga ar' ka pallõ sõnaviakõisi. Raamadul olli' ka perräkaeja', kolleegium: Andresoni Sigre, Kunsti Tiitu, Piho Mare, Ravva Inna, Raudoja Ahto, Sarvõ Õiõ, Sibula Tiit ja ma eis' kah.

Kirotat' tull' mul mitmõl teemal

Raamadu mitmõ' päätükü' omma' veiga põhaligult valalõ kirotõt, mitmõ' kirotusõ' põhinõsõ' inemisõ kõrgkooli lõputüül, pikäaolitsõl uurmisõl ja varahampa ilmunu vastavateemalitsil raamatil. Ma eis' olõ varahampa kirotanu seto rõivist kihnu-seto-liivi-suidi ütitsõh raamadukõsõh „Õgal rahval uma rõivas“ (midä saa ka ilmvõrguh lukõ').

Nüüd tull' suurõh raamatuh kirotat' põhaligult ka tuust, minkõst olõ-õs varahampa kirotõt, nigu saaja-, koolu- ja leinärõiva' – eriotstarbõlinõ rõivas – ni latsirõiva'. Suur kirotus sai üteh Kalkuna Andreasõga päälinkest – mu puult aoluulinõ ülevaadõ, Andreasõlt linige kandmisõga kõüdet kumbist. Kokko tull' hüä jutt!

Vöti kirotat' ka nuist aśost, midä tütrigu' ja naase' ilotamma minneh vanigõ vai linige pääle kõüdi' – vanigõst, kuldrätist, pääsiidest ja helmilistõst. Kiroti ka seto naase pääl-mästest rõivastõst, rüvvüst, kitasnigast, sukmanist, räbi-

gest ja villasärgist. Ku tull' raamaduh päävedosnik jutuga, õt vaja olõsi' kirotat' ka kaadsost, sai nuistki jutt valmist. Kokko sai mu puult raamatuhe kirotõt üteh sissejuhatusõga 11 juttu, nuist kats ütehkuuh Kalkuna Andreasõ ja Kauksi Üllega.

Kõkõ inämbä nai vaiva seto kõngitsidõ päätüküga, olõ-õs kiäki varahampa nuist kirotanu ja olõ-õs veiga matõrjali kah kostki votta'. Tull' naada' uurmistüüd tegemä. A nigu üldäs – ku olõt õigõ tii pääl ja ajat õigõt asja, tulõ abi kah. Johtu ütevoori Petsereh Kõopuu Milde poolõ koõstma ja tull' vällä, õt timä esä oll' külä vilditegijä. Vahel vötf esä Milde kah appi, a lats pand' kõkkõ tähele ja nii ollgi Mildel hõste meeleh, ku is umaolitsi lämmit talvõsaapit kotoh tetti. Aitumma jumalalõ, õt mi kokko saimi ja ma pallõ tiidä' sai, hallõ om õnnõ tuust, õt inämb rohkõmb kunagi trehvä-äi – koroonaaigu oll' paabakõsõl hingemineg ni ma päse-es Petserehe matussilõ. Tõõnõ mu veiga hüä abilinõ oll' Kikkamäe Liisi – ku midägi oll' vaia küüssü', sai timält kõõ tiidmistõ. Puhka' rahuh, armas Liisikõnõ!

Tõõnõkõrd õks tull' poonatamiisi kah ette. Päämätselt tuuperäst, õt koh kuimuudu määndse rõiva kotsilõ ülti. Raamatuh omma' väikombah kiräh nuu' erisüse' ar' kah nimmät. Näütüest tuu, õt mõnõh paigah tähend' „räbäkunõ rõivas“ otsani kehvä rõivast ja räbik oll' sis säääl kotoh sääne ülerõivas, minkõga kohegi pareмбаhe paika sukugi mindä-äs.

Nüüd pääle raamadu vällätulõkit tulõ arvada' lõpp ka tuulõ poonatamisõlõ, kas villasärgi vai räbige pääl kõlbas kanda' vüüd. Muidogi kõlbas! Vanast arvati, õt ku vüü

oll' rüvvü pääl ja vil ka pääl-mätse rõiva pääl, sis hoit tuu kihä kimmä ja lämmä. Pääle tuu kaidisi' vüükirä' ka kufa silmä iist. Vüüd kanni' ülerõividõ pääl vanast nii mehe' ku naase'. Raamatuh ommõ nuist vöiega nais-tõst ka paar pilti.

Umal aol rõivit veiga hoiõti

Juttõ kirotõh sai eis' kah kõvastõ targõmbast. Päämäne tähelepandminõ om vaest tuu, õt ku veiga õks umal aol rõivit ja kõngitsit hoiõti. Veiga hoiõti-kaitsiti nuid rõivit, midä pareмбаhe paika minekist sälgä aeti. Saapit kannõti terve kerigutii rätikesega käe otsah, kerigu man õnnõ kõngtsedi nuu' jalga.

Rõivapalakõsõ' tarvtõdi kõik ar', nigu süükigi, lasta-as ka rõivast raisku minnä': imä vanast ja kulõhunu linkest ummõldi rinnalatsõlõ hammõkõnõ, sukmani ja kitasnigu ni kaatsu vahekiilõ jakati, hammõ kihäosa oll' kehverbäst linat-sõst, alonõ kogoni paklatsõst rõivakangast.

Meeste õgapäävä kaadsa' olli' niisamatõ paklatsõ', pareмба' kaadsa' koeti linadsõ' vai niididsõ'. Villatsit kaatsu ummõldaki-is – vai sis umbli' õnnõ määndse rõiva kotsilõ ülti. Raamatuh omma' väikombah kiräh nuu' erisüse' ar' kah nimmät. Näütüest tuu, õt mõnõh paigah tähend' „räbäkunõ rõivas“ otsani kehvä rõivast ja räbik oll' sis säääl kotoh sääne ülerõivas, minkõga kohegi pareмбаhe paika sukugi mindä-äs.

Jalanärtsõ kanni' õga päiv mehe', naase' ni latsõ'. Sukkõ hoiõti õks pareмбаhe paika minekist. Vanal aol õks pallõ rõivit parandõdi ni paigati ni paik olõ-õs sis määnegi häbüasi. Mi olõ parhillatsõl aol vanaaolistõ inemistõga võrrõldõh õks suurõ rõivaraiskaja'.

Seto rahvarõivaraamatu kujondaja Urmi Evelin.

Järelill'i Reinu pilt

Ti kõik olõt hinnäst kirotanu' aolukku!

LÕIVU MERLIN

Ilmavalgust om nännü' suur setokõisi rahvarõividõ raamat. Tuud raamatut om kavva oodõt nii kogokunna ku tõisi näpõtütütegijidõ puult.

Raamat om õga raamadurioli helmekene – 2,6 kg, 600+ lehekülge ja üle 700 pildi. Raamatut valmstõdi aastit ja kõik võidsõ' tegemisõ man abih olla'. Erinevidõ teemasidõ arotamisõ' olli' avaligu'. Säänestmuudu om väiga' harvakutti tett, muidõ õks kutstas õnnõ asatundja' ja tõisi jaos omma' ussõ' kinni. Sääne vallalinõ ja pikk valms-tamisõ aig and kindlahe kõgõ pareba tulõmusõ parhillatsidõ andmidõ põhjal.

Raamadu tutvustamisõ pää-väl saalih istõh lätsi' vaest kõigil silmä' hämmes, selle õt kõik tuu lugu om liigtav – õga aśaosalinõ, kiä' kohalõ oll tulnu', tuu sai võimalusõ kõnõlda' hindä tegemisist raamadu man. Väiga' liigut kõgõ tuu man mit-tesetokõisi tenotunnõh ja lugu-pidaminõ. Pallõ kõnõldi usaldusõst ja uskmisõst.

Unista' om vaia suurõlt ja unistamisõl om muud täüde minnä' – aoplaan, õt kuna midägi' juhtus, om reeglinä ettearvamalda'. Naatõh toimõtamma mäntsegi' mõttõ man ja minneh kõikaig inäbä teema sisse, nakasõ' ussõ' vallalõ minemä ja mia edimält paistu ilmvõimalda', saagi' hilläkeiste võimaligus. Nii om ka' tuu raamaduga', koh jää-äs saisma raskuisi iih, a minti nuist üle. Sääne suur teos pakk huvvi kõigilõ ja jääs raamadurioli pääl avvukotusõlõ mitmõlõ põlvõlõ.

Raamaduh om nelli suurt jako: 1) naase', 2) mehe', 3) naase' ja mehe', 4) lisas. Õgah jaoh vöödas teema' jupõs val-lalõ pääst kooni' varbini' ja kõgõ tuuga', mia sinnä' vaihõlõ jääs. Mille aśa' omma' nii ja kuvva-muudu om õigõ. Ma usu, õt no' naatas hinnäst õigõbahe rõi-vihe pandma, no' om kost kaia' ja lukõ', pia-ai vaiva nägemä ja nuhkma, õt kost midä tiidä' saat.

Raamadu peräotsah omma' latsõ', vahtsõmoodulitsõ' rõiva', eriotstarbõlitsõ' rõiva' ja rõi-vaperimüs, viil om üles joons-tõt maadi', õt kinkõl tahtminõ,

saa nuidõ perrä eis' rõiva' ummõlda'.

Õgalütel om uma rõiva lugu, olõ' sis seto vai muidõ kogo-kunna liigõh. Ku ma tulli tuden-giaol Setomaalõ, sis aastit käve lainat rõividõ ja ehtidõga', mullõ usaldõdi seto perre vana-vanõbidõlt tulnu' rõiva', mullõ tšuhknalõ.

Ma naksi rahha kogoma ja osti hindäle uma' edimätse' ehte', sis viil liiku Tarto vana-kraamipoodih seto ehtit, a jo sis olli' nä väiga' kall'i'. No' omma' mitmõ' nuist poodõst kinni lännü' ja kauplõminõ om kolinu' internetti. Kinkõl midägi' om, sis paktas läbi molõraamadu seto kogo-kunna grupõh, õt kraam jääsi' kultuurikandjidlõ, õt lääsi-i vanavarakogojilõ suhvolihe saisma. Läts viil aastakki, inne ku ma sai umalõ Mehiläse Margiti käest rõiva' telli'. Mu jaos oll tähtsä, õt kõik olõs õigõhe ja kõgõ parep, mia om saia'.

Edimätsil aastagil Setomaal, aastagil 2008–2010, jäi silmä, õt rahvarõividõ kandminõ om väiga' vaba, panti sälgä, ku is taheti, a jo sis kogokunna vanõba' naase' tull'i' ütlemmä, ku midägi' oll võlssi. Tulti mul-lõgi' ütlemmä, edimält kõüdi mugavusõ peräst pääräti taadõ sõlmõ. Olli segahüseh, selle õt üts jago setokõisi käve sama-nii, ja sis ma saaki-is arvu, õt kuvvamuudu om õigõhe, õt näet, timäl om jo ka' ...

No' jo päält kümmeet aas-takka om rahvarõivih kauminõ avvuasi ja kandja' eis' väiga' kaesõ' ja proomtas olla' ilo-sahe ja õigõhe rõivih. Suhtu-minõ om muutunu'. Ka' tahe-tas, õt hõpõkraam olõs hõpõst tett. Ehtidõ tegijit om aas-tagidõ joosul mano tulnu' ja Seto Käsitüü Kogo kooltusõ' omma' abis olnu'. Omma' inemisõ', kiä' tiidvä' ja tegevä'.

Talv om õigõ aig ummi suu-võga' minnä' meistridõ mano, õt suvitsõs kirmassidõ aos olõs kõik kõrdapiteh. Seto Käsitüü Kogo om õigõ kotus küüsümisi jaos – kodolehelt lõvvät kõigi meistridõ andmõ' ja midä kiä' tege: www.kogo.ee ja molõ-raamaduh Seto Käsitüü Kogo.

Suur kumarus kõigilõ, kiä' tei' tüüd suurõ raamadu kok-kosäadmisõ man, ti olõt ki-ro-tanu' hindä aolukku!

Nassari Elvi Verskah Kala Ingridilt raamatut vasta võtmah.

Eräkogo pilt

Tarto rahust ja Eesti Vabariigi sünnüpääväst

KAUKSI ÜLLE

Õga kiäki Tarto rahust 1970. aastil kõva helüga õs kõnõlõ', kooliraamatu' ülisti' Meelise ja Vjatško kuuma suhet Tarto vallutamisel ni II maailmasõta nimetedi aoleheh Suurõs Isa-maasõas. Vanauno pand' 23. veebruaril viis medalit rõnda ja läts paraadilõ. Tõõsõ' mehe' küüssevä' latsi käest, õt kiä tuu om – kilises, kõlisõs, lonkas ja mõlises. Vanauno olf hüä sõbralik miiss, õs mõlise' ja hüä käsi olf' ka läbi last. Luki all, nigu tä kõnõl', ku mi kaartõ mänge – liinu palotamist, atskood, marjaasi, ummatrumpi, viitlehte, potkitnoid. Timä läts ummi sõakaaslaisiga kokko saama. Ütidse' mälestüse' liitsõ'.

Suurõmbat narmist majah õs olõ'. Tsiatapmisõ vai talgoõdagu juudi poolõliitridsõst viinast, mis massõ nelli ruublit ja katstõist kopkat putel, puul ar' ja võeti aolugu läbi – mõisaost, Eesti aost, sõaast, Vinne aost. Suguvõsa mehe' olf' vastavalt aastakäugilõ olnu' vabadussõah (vanaimä sõsaramiiss Volt), punaväeh vanauno Oss, mõtsah olf' olnu' küläveerest vele' Pihlapuu', Säksa poolõ pääl olnu miist lavvah olõ-s, nuist kõnõldi. Arotõdi elost ja tüüst ja hindust eri aigõl, sõasaatusist.

Ka mu vanaesä sai surma piiriteenistüseh Narvah nõukogodõ piirivalvuri kuuli läbi, ku mu imä olf' neläaastanõ. Timä olf' Säksa väe käsu saanu, a olf' postividajä olnu ni mass noidõ markuga vanõmbalõ velele taloosa vällä. Sis tull' veneläne sisse, nakaš noidõ postividajäs ni mass noorõmbalõ velele taloosa vällä. Sis jäi piiriteenistüste Narva, jo tä tiidse, mis nõukogodõ Vinnemaal toimusi ni luutsõ uma talo ja perre kiudutamisõst pästä'. A tä hüpäs paati, õt postikotiga üle jõõ sõita', paadih olf' ka vang, kiä ai paadi ümbrõ, õt paeda'. Kaldõ päält lasti maaha kõik, kink pää vii pääle olf' tulnu. Uma külä miiss ollõv päält nännü. 1946.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyll@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Järvelilli Rein, tel 504 6423, e-post: rein.jarvellill@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Öio
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Kõlviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata': kauksiyll@gmail.com
 vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': rein.jarvellill@setomaa.ee
 Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Sõda tulõ niginii, arodi' suguvõsa mehe' kõgõ, ku kulssi' „Vremjat“ ja Ameerika hellü. Ma' olf' vakka ja küdsi vana-imäga kuukõ, naisil tuukõrd olõ-s sõajutu segämisõ muudu.

Lätsi Tartohe ülikuuli aokirändüst opma. Istõmi viietõistkümnekeisi suurõ musta tammidsõ lavva ümbrõ. Tsoskatõdi tassa, õt soo om tuu laud, koh Tarto rahu ala kirotõdi. 1981. aastal olf' konspekti' õks NLKP aokirändüse vai partei aolugu. Õga kõik kokko lää-s kotost kuuldu jutuga. Kolhoosõ tegemisõ punkti peräst, koh kõnõli vanaimä jutu perrä hobõssidõ ja lehmä rekviriimisõst, sattu eksamil läbi. Kästi toetuda' õigilõ allikilõ. Tuu tähendäs, õt soovitav olf' eksam lavva nulgä pääl olõvast opikust maaha kirotä'. Noh, õks sai muudki opitus, massikommunikatsiooni ja Eesti aokirändüse aoluku kah.

Ku diplom olf' käeh, Brežnev kolksuga hauda last, Tšernenko ja Antropov kah perrä ni Gorbatsõv kuiva säädüst tekä, lätsi kodotallo. Mehe' istõ' lavva takah, kõnõli' õks sõast, õt mõtsalisõ märk Gorbali, no niginii tulõ. Ja äkki käändü mu uno mu' poolõ ja ütäl' õt: „Kulõ, sa' olt ülikoolih käunu, mis sa arvat, kas tulõ sõda vai?“ Ma õs mõista' midägi nii äkki üldä', terveh seeni' olnu elo õs huvita' mu arvaminõ kedägi, no' äkki küüsütäs mu käest.

Toda küüsütäs mu käest ka täämbädsel pääväl peris sagõhöhe. Tarto rahu iist olõ käunu saismah ka protestidõl Talina valtsushuunõ iih ja Tarto. Olõ imestänü, õt ku kergehe Talina puult loobuti Tarto rahulepingu piirest. Olli 1992–1993 Võro raadioh tüül, tei ka seto saatõtunni. Tei ettepanõku kutsu' Eesti parlamendi liikmõ' inne hääletüst kaema tuud imelidsõ luudusõga hüä põllumaaga Petserimaad, minikõst tahetas loobuda'. Kiä sis müü vai and midägi pääle kaemalda? Ekskursioonilõ tull' parlamendiliikmist õnnõ Enn Tarto. Aokiränikõst väigokõnõ uudistõsaatõ rühm, Maalehe

aokiränik ja ma' Võro raadiost.

Aasta tagasi 24. veebruaril, Eesti sünnüpääväl alaš sõda. Vinnemaa rünnäs Ukrainat. Olõ mehidse Ukraina puult süamega, ikõ üteh näide saatusõ peräst, a rõõmusta-i minno esiki Vinne vangidõ surm, mitte kinkõgi surm. Pihkvamaa diviisih võidsõ olla' hulga miika ütte verd rahvast, Krasnojarski setodõ käest õi küüsü' kiäki, õt kas annat puja sõtta, võõdas. Hõimurahvidõ kultuuri- vai umavaltsusjuhtõ käest nõvvõtas aolehte erioperatsiooni puuldavit avalduisi, moodustadas polkõ. Vinne võimuritõst, kiä' mi poolõ kulakut raputasõ', õi massa' kõnõlda'.

Hirm om õgal maal, õgal inemisõl. A tuust õi tohe' hinnäst kanda' laskõ'. Tulõ jäiä' rahuligus abivalmis inemisõs. Mi vapra' esivanõmba' võitli' vabadussõah vällä vaba riigi, mi targa' diplomaadi' peivä' läbirääkimisi, nii õt mi sai Tarto rahu, minkõst taganõda' om juriidilisõlt keerolinõ. Mi piät õks Tarto rahu ar tähistämä ja tennämä iilkäujit pikki rahuaastidõ iist ni vabariigi aastapääväl pidolavva katma ni uma aia rüällilli' tordi pääle puistama. Ja pallõma rahu iist – tuu kerigu poolõga, kiä tapmist õi õnnista'.

Rahu, õnnõ rahu!

Petserimaa vabadussammas.

Sundelli Harri pilt

Tarto rahu väeliinil

2. veebruar 1920. Üle aasta-pikkutsõ' vihatsõ' tapõlusõ' ja kipõ' jovvumõõtmisõ' omma' no' ummõhtõ joudnu' uma tsihile, mis olle nii kavvõh ja korgõh, mink mano olõ-s tiid, õnnõ hindähe usminõ laskõ lõpulõ viiä' soo rassõ tapõlusõtiü. Olõmi kätte saanu' rahu ja tuu olle kõik, midä mi tahtsõ saia'. Täämbä üüse kell 12.45 om Vinne ja Eesti vaihõl rahupaprõlõ käe ala pand-minõ ja jälki võiva' inemisõ' anda' ütstõõsõlõ kätt, ilma õt näl piasi' püss laskmisõst nõstõ olõma – soo om soo makuš vili, midä om väetanü suur summ esämaa poigi ummi viimätsidõ veretsilkuga, tuvõh esämaalõ ohvrist kõik, mis näl om olnu kallimbat – uma elo. Arku' kistugu' mälestüisi taivah näide liiva sadaminõ – esämaa ilo om hoiõt, vaidlanõ om võidõt.

Olõmi kaitsnu' umma koto, annas Jummal, õt tä püüsumä jääsi' niisama vabana, õt õi kõik-tasi' timmä üteki' tormi' õga haarasi' timmä tummõ' juuda' ummi mustõ kässiga. Olõmi valvamah, nõstõh kässi taiva poolõ, iih om kodo mi kullanõ!

Kas om lõpõtõt mi tüü – amki mitte. Tapõluisi ja kannahtuisi viil pallõ lugõmalda ette tougat mi rato pääle. Vasta näile pelüldä ja õgapävätselt – valgusõlõ ja vabahusõlõ!

Eesti kaitsõväe 2. jalaväe polgu kirotaja 2. veebruari 1920 üüse, ku väeliinile anti tiidä', õt naatas rahu ala kirotama.

2. jalaväepolk olle väeliinil 31. jaanuar 1919 kooni' 28. november 1919 Petserimaal ja Ida-Lätih. Langõsi 10 ohvitseri ja 190 sõdurit, tiidmälä kättõ 29 sõdurit, õnnõtuisih saiõ surma 30 sõdurit, haavada' saiõ 27 ohvitseri ja 691 sõdurit, loodist põrota' 28 sõdurit.

HÕRNA AARE

Kuulutaminnõ kõigilõ Eestimaa rahvilõ

Eesti rahvas olõ-i aastasatu seeh kaotanu tungi esisaismisõ perrä. Põlvõst põlvõ om timäh püsünü salahinõ luutminõ, õt huul' malda pummest ofa-üüst ja võõridõ rahvidõ vägi-vallavaltsusõst viil kõrd Eestih aig tulõ, kunas „kõik pirru' katõl otsal õkvallt lõõvä' lõkõndamma' ja õt „kõrd jõud Kalev kodo ummilõ latsilõ õnnõ tuuma“.

Nüüd om tuu aig käeh. Innekuulmalda rahvidõ hiitlemine om Vinne tsaririigi pehästünü alostoe' põhani purus lõõnu. Üle Sarmaatia lagõndiku laius hinnästhõtv kõrralagõhus, ähvärdeh hindä ala matta' kõiki rahvit, kiä' innidse Vinne riigi piireh eläse'. Odagu puult tulõva' lähembäle Saksamaa võiduka' väe', õt Vinnemaa perändüsest hindäle jako nõuda' ni kõõpäält õkvallt Balti mere rannamaa' hindä ala võtta'.

Šool saatusõ tunnil om Eesti Maapäiv ku maa ja rahva säädüseperi iihkõnõlõja, jõudõh ütsmeelelitsele otsusõlõ rahvavaltsusõ alosõl saisivõdõ Eesti poliitilistõ eräkundõ ni ütüsüs-tega, tugõdõh rahvidõ hindäni-metämise õigusõ pääle, tarvilikus tunnistanu Eesti maa ni rahva saatusõ ettepanõmisõs järgmätsi otsustavit sammõ astu'.

Eestimaa kuulutõdas ummih

aoluulistõh ni rahvaperisteh piireh täämbätselt pääle esisaivas rahvavolilitsõs vabariigis.

Esisaivsa Eesti vabariigi piire sisse käävä': Hařomaa, Läänemaa, Järvamaa, Viromaa üteh Narva liina ni timä ümbrusõ maiõga, Tartomaa, Võromaa, Viljandimaa ni Pärnumaa üteh Läänemere saariga – Saarõ-, Hiiu- ja Muhumaaga ja tois-tõga, koh Eesti rahvas suurõh inämbüseh põlitsõlt om elämäh. Vabariigi piire tävvelik paikapandminõ Lätimaa ni Vinne riigi piiriveere maako-tussih sünnüs rahvahääletämise läbi, ku parhullanõ ilma-sõda om lõpõtõt.

Iihnimmat maakotussih om ainsambas korgõmbas ja kõrraldavas võimus Eesti Maapäivä luud rahvavõim Eesti-maa Päästmise Komitii näl.

Kõigi naabririike ja rahvidõ vasta taht Eesti vabariik tävvelikku poliitilist eräpoolõtust pitä', ni luut üteliisi kimmähe, õt timä eräpoolõtusõlõ näide puult niisama ka tävveliku eräpoolõtusõga vastatas.

Eesti sõavägi vähendedäs tuu mõõduni, midä sisemätsõ kõrra alalhoitmisõ tarbõs vaja lätt. Eesti sõamehe', kiä' Vinne väeh tiinvä', kutsutas kodo ni saadõtas lakja.

Kooni Eesti Asutav Kogo, kiä üleülditsõ, otsõsõ, salajatsõ ni

mõõduperädsõ hääletämise perrä kokko astus, maa valtsõ-misõ kõrra tävvelikult kindlas määräs, jääs kõik valtsõmisõ ni säädüseandmisõ võim Eesti Maapäivä ni timä puult luud Eesti Ajutisõ Valtsusõ kätte, kiä umah tegevüseh järgmätsi juhtmõttidõ perrä piat käümä:

1. Kõik Eesti vabariigi kodaniku', usu, rahvusõ ni poliitilitsõ ilmavaatõ pääle kaemalda, lõõdvä' ütelist kaitsmist vabariigi säädüste ni kohtuvõimu iih.

2. Vabariigi piireh eläville rahvuslikõlõ vähemüstele, vindläisile, säkslaisilõ, roots-laisilõ, juudõlõ ja toisilõ kindlustõdas näide rahvuskultuuri-litsõ' hindävoli õigusõ'.

3. Kõik kodanikuvabadusõ', sõna-, trüki-, usu-, kuuholõ-kidõ-, ütüsüste-, liitõ- ni strei-keবাদusõ', niisama ka isiku ja kodokoldõ putmatus piat terve Eesti riigi piireh säädüste perrä kimmähe masma, midä valtsus aigu viitmälä piat nakkamma sisse säädmä.

4. Ajutisõlõ Valtsusõlõ tetäs ülesandõs aigu viitmälä kodanikõ julgõolõku kaitsmisõs sisse säädä' kohtuasus-tusõ'. Kõik poliitilitsõ' vangi' tulõ päävapäält vallaõ laskõ'.

5. Liina- ja maakunna- ni vallaumavaltsustõ amõtõid kutsutas aigu viitmälä umma vägühüisi katski kaksat tüüd

jakkama.

6. Umavaltsusõ all saivsa rahvamiiilts tulõ avaliku kõrra alalhoitmisõs aigu viitmälä ello kutsu', niisama ka kodanikõ hindäkaitsõ ütüsüse' liin-nah ni maal.

7. Ajutisõlõ Valtsusõlõ tetäs ülesandõs aigu viitmälä säädüsplaani' vällä tüütä' maaküsümüse, tüülisteküsümüse, söõgiašandusõ ni rahaašandusõ küsümüste lahendamisõs lajalitsõl rahvavoli põhal.

Eesti! Sa saisat luutusrikka tulõviku lävel, koh sa priilt ni esisaivsult umma saatust võit paika panda' ni juhti'! Naka' ehitämmä umma koto, koh kõrd ni voli valtsõs, õt olla' vääriline liigõ kultuurrahvidõ perreh! Kõik kodomaa puja' ni tütre', tulgõ' kokko ku üts miis kodomaa ehtämise pühä tüü jaos! Mi esivanõmbidõ higi ja veri, mis soo maa iist om valõt, nõud sedä, mi takahtulõva' põlvõ' kohustasõ' meid tuus.

Su üle Jummal valkuu' ja võtku' rohkõst õnnista', mis eäl ette võtat sa', mu kallis esämaa!
 Elägu' esisaivsõ rahvavoli-linõ Eesti vabariik!
 Elägu' rahvidõ rahu!

Tallinnah, 24. veebr. 1918.

Eesti Maapäivä Vanõmbidõ Nõvvukogo

Õnnitleme Võrumaa Kultuurkapitali ekspertgrupi preemia laureaate!

Setomaa inimestel on põhjus rõõmustada ja uhke olla, sest Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupi tunnustuse pälvis kolm olulist Setomaa kultuuriinimest.

Talsipühul, 7. jaanuaril toimus Võru kultuurimajas Kannel Võru maakonna kultuuri-, raamatukogu- ja muuseumitöötajate, käsitöötajate ning kultuurikollektiivide juhendajate tunnustussündmus. Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp koos Eesti Rahva-kultuuri Keskuse ja Võru Instituudiga jagasid välja maakonna kultuuripreemiad. Oma tervitussõnad edastas Võrumaa Arenduskeskuse nõukogu esimees Anti Allas.

Võrumaa Kultuuripärl 2022 – PIRET TORM-KRIIS – seto tantsukultuuri hoidja, edendaja ja edasiandja, pühendunud tantsuõpetaja. Päril on ta Petserimaalt, elab Tallinnas, kuid tema tegevusel pole piire. Tema algatatud on Seto tantsupeod, Setomaa suursündmus, mis tutvustab tantsukultuuri ja kasvatatakse järgmise põlvkonna pärimuskultuurihuvilisi. Ta on juba palju aastaid käinud Tallinnast Värskasse juhendama mitut tantsurühma koolinoortest eakateni. Tema eestvedamisel oli 2022. aastal esimest korda eraldi seto kultuuriplokk Võru maakonna laulu- ja tantsupeol „Pidu meie õuel“. Üle saja seto rõivis inimese Setomaalt ja kaugemaltki tantsis Setomaal tant-situd tantse ja muutis peo sel-lega palju värvikamaks. Tema panus maakonna kultuuriellul on märkimisväärne.

Võrumaa aastapreemiad:
ÜLLE KAUKSI – meie aja laulu-ema. Ta on väljapaistev võro ja seto kirjanduse klassik, kellel ainuüksi viimase viie aasta jooksul on ilmunud viis luulekogu ning näidendide kogumik. Lisaks loometööle on ta kogukonna ühendaja, kelle eestvõtmisel loodi 2021. aastal Obinitsa Uus Teater, mille välja toodud kaht lavastust on mängitud nii Setomaal kui mujal Eestis. Aastakümneid on ta

Võru maakonna kultuuripreemia laureaadid Piret Torm-Kriis, Ülle Kauksi ja Aare Hörn.

Foto: Tiina Männe

panustanud oma aega ja andi võro ja seto kultuuri hüvan-guks – näiteks on ta võrukeelse lugemiku, võro aabitsa ja seto aabitsa üks koostajatest. Ta on mitmekülgne ja andekas looja, kelle 60 aasta juubelit tähistati möödunud aastal esindusliku konverentsiga Obinitsas.
AARE HÖRN – kultuuriruumide ühendaja. Ta on sünnist saati elanud seto keele, traditsioonide ja töökspidamiste keskel,

on võtnud need omaks ja kirjutanud oma südamesse. Ta tunneb seto kultuuri eripärasid, oskab neid seletada ja järgida neid. Ta tunnetab oma rolli kultuurikandjana. Ta on sild ühe arhailise maailma ja tänapäeva modernsuse vahel, sild põlvkondade vahel. Möödunud aastal leidis ta aega koh-tuda igal nädalal Värskas laste-aia setokeelse rühma lastega. Tema missioon on hoida väike-

kultuure koos kui perekonda. Ta hoiab sidet setodega mujal Eestis ja väljaspool Eestit, võru-keste, mulkide ja kihnlatega, suitidega Lätis, soomeugrilas-tega, karjalasoomlastega ... Ta on ühendaja, kultuurisild ajas ja ruumis.

Palju õnne ja edu Võrumaa Kultuurkapitali ekspertgrupi preemia laureaatidele, olete meie tõelised kultuuripärlid!

Setomaa Vallavalitsus

Setomaa valla spordiaasta oli saavutusterohke

NORMAN PULK

valla sporditöötaja

Eesti spordiaasta võeti kokku Alexela kontserdimajas 30. detsembril 2022 toimunud galaõhtul „Spordiaasta tähed 2022“. Lisaks parimatele sportlastele ja treeneritele austati ka parimaid spordiklubisid ning Võrumaa parimaks klubiks valiti Värskas OK Peko. Palju õnne klubi sportlastele, treeneritele, toetajatele ja lastevanematele!

Eesti aasta parimate sportlaste valimisel saavutas Daisy Kudre-Schnyder naistest seitsmenda koha. Tema 2022. aasta suuremateks saavutusteks olid suusaorienteerumise maailmeistrivõistlustel võide-

tud kaks kuldmedalit (lühirajal ja sprindis) ja pronks (sprinditeates koos Mattis Jaamaga). Palju õnne eduka aasta puhul!

Võrumaa aasta parimate sportlaste valimisel pälvis Daisy Kudre-Schnyder aasta naissportlase tiitli. Võru maakonna parimaks võistkonnaks valiti Värskas OK Peko suusa-orienteerumise sprinditeate-võistkond Daisy Kudre-Schnyder ja Mattis Jaama.

Võru maakonna spordiaasta 2022 galal oli nominentide hulgas teisigi Värskas OK Peko liikmeid: Kevin Hallop, Kristo Heinmann, Doris Kudre, Mihkel Mahla, Olle Ilmar Jaama, Mari Linnus ja Ingrid Kala.

Palju õnne kõikidele väga heade sportlike tulemuste eest!

Daisy Kudre-Schnyder.

Foto: Eesti Orienteerumislit

Eesti Vabariigi 105. aastapäeva tähistamine Setomaal

23. veebruar

- kell 13 Värskas austusavaldus Petserimaa Vabadussamba platsil, järgneb kontsert-aktus Värskas Kultuurimajas

Setomaa valla tunnustuste üleandmine

24. veebruar

- kell 10.45 Mälestustseremoonia Vabadussõjas langenute mälestuskivi juures Luhamaal
- kell 14 paraad Obinitsas
- kell 15 pidupäeva kontsert Obinitsa Külakeskuses

Olete oodatud!

Algas Taarka-preemia kandidaatide esitamine

Setomaa Vallavalitsus kuulutab välja kandidaatide esitamise Hilana Taarka nimelisele omakultuuripreemiale. Preemia on tunnustus seto pärimuskultuuri ja keele edasikandmise eest läbi uusloomingu ja uustötluse kaudu. Välja antakse kaks 500 euro suurust preemiat

seto pärimuskultuuri töötamise eest ja setokeelse uusloomingu kirjutise eest.

Kandidaatide esitamise tähtaeg Hilana Taarka nimelisele omakultuuripreemiale on 20. veebruar 2023.

Kirjalikus ettepanekus tuleb välja tuua kandidaadi nimi

ja kontaktandmed ning seto kultuuri edasikandmisel tehtud töö lühikirjeldus. Samuti tuleb märkida ettepaneku esitaja nimi ja kontaktandmed. Ettepanekud esitada aadressil Setomaa Vallavalitsus, Pikk 12, Värskas alevik, 64001, Võru maakond või e-posti teel

vald@setomaa.ee.

Hilana Taarka nimeliste omakultuuripreemiate üleandmine toimub tema sünniaasta-päeva nädalal märtsis.

Preemiate väljaandmist toetab Kultuuriministeerium ja Setomaa Vallavalitsus.

Setomaa Vallavalitsus

Aitäh, et Sa oled Setomaa valla elanik!

Just nii alustan uue aasta esimest kuud, sest Eesti piirkondade rikkus sõltub siin elavatest inimestest ja nende makstavatest maksudest, mis laekuvad kohaliku omavalitsuse eelarvesse. Loomulikult tahame, et meil oleks palju elanikke ja lasteaiad ning koolid oleksid lapsed täis ja töökäsi oleks vabamalt võtta, aga peame tõdema, et ida pool on meil raudne tara ees ja sellest suunast igapäevast elanike liikumist ei toimu. „Tule Setomaale!“ kampaania aasta lõpus tõi meile palju positiivsust sotsiaalmeedias ja ka reaalses elus. Toimus laste joonistusvõistlus, meeleolukate piltide väljaotsimine, auhindade loosimine ja veel palju tegevusi, mis tõi meile aasta lõpus ka üle 60 uue elaniku. Väga tore tulemus. Loodame pakkuda oma vallas head elukeskkonda ja mitmekesiseid teenuseid üle valla.

Volikogu menetleb uue aasta eelarvet ja komisjonides on toimunud mitmeid arutelusid. Kindlasti on väljakutseteks energiahinnad, raha kallinemine intresside osas ja valdkondlik palgakasv. Saame sellega hakkama, aga peame olema tähelepanelikud igasuguste lisakulude osas, sest vaja on investeerida ka olemasolevatesse ja uutesse põhivara objektidesse. Elu ei saa seista ühe koha peal, vaid peab olema pidevalt arengus. Arutleme mitmetes seltskondades ka erinevate projektivõimaluste üle ning võimalusel lööme nendes kaasa.

Hariduse uuendusprotsess on käima lükatud ja meid on ees ootamas uued arutelud. Lehe ilmumise ajaks on toimunud üks suur ümarlaud, varasemalt on toimunud tutvumisreis Tartu koolidesse ja käib ka Setomaa hariduse uuring. Need tegevused on just selleks, et me koos saaksime Setomaal kujundada hea haridussüsteemi, kus meie lapsed tahavad õppida, õpetajad õpetada ning lapsevanemad igal hommikul enda lapsi rõõmsalt kooli saata. Uuendusi ning arutelusid ei tasu karta, vaid pigem peaks kartma nende puudumist. Igal juhul liigume sellega edasi ja tulemus peab olema kõigile arusaadav ning tulevikku vaatav.

Olen kindel, et 2023. aasta tuleb Setomaale ilus aasta!

RAUL KUDRE,
vallavanem

pakub elanikele järgmisi teenuseid:

- Vee- ja kanalisatsioonisüsteemide (trassid, septikud) paigaldus, kaevetööd, teede ja platside ehitus.
- Abistame hajaasustuse programmist toetuste taotlemisel ja dokumentide vormistamisel.

Tel: 5295341, 5183557, e-post: haldus@setomaa.ee

Setomaa Vallavolikogu istung 29.12.2022

■ Lõpetati Setomaa valla 2023. aasta eelarve esimene lugemine; muudatusettepanekute esitamise tähtaeg on 09.01.2023.

■ Muudeti Setomaa Vallavalitsuse teenistuskohade koosseisu – kaotati sekretäri ametikoht (Luhamaa

teeninduspunkt) valla-valitsuse teenistujate koosseisust, ametikoht suurusega 0,5 viidi Setomaa Kultuuri-keskuse koosseisu; kesk-konnaspetsialisti ametikohta suurendati 0,5-lt 0,8-le, tugiisikute ametikohtade arvu vähendati 4,5-lt 4,0-le.

■ Kinnitati Setomaa Vallavalitsuse hallatavate asutuste ametikohtade koosseisud.

■ Muudeti Setomaa Vallavolikogu 26.09.2019 määrust nr 13 „Setomaa valla huvihariduse ja huvitegevuse toetamise kord“.

■ Muudeti Setomaa Valla-

volikogu 27.12.2017 määrust nr 9 „Sotsiaalhoolekandeline abi andmise kord“.

■ Muudeti Setomaa Vallavolikogu majandus- ja turvalisuskomisjoni koosseisu – kinnitati komisjoni liikmeks Mait Poolak ja lõpetati Meelis Polli volitused komisjoni liikmena.

Arengu eelduseks on kogukonna toetus

TARMO KRIIS

Setomaa ettevõtluskoordinaator

Mis on ühist Pikalombi matkaraja Kuresoo laudteel, Nedsaja külaplatsil, etendusel „Petserimaa igatsus“, Uusvada külamajal, Kirsi Talo peaküünil, rändaval vegankohvikul Fern, Lobotka külaplatsil, Treski Küüni välilaval, Saatserinna nulgla käsitöömajal, Tobrova tsässonal, Seto rahvarõiva- raamatul, seto leelo õppimisel Teatri- ja Muusikaakadeemias? Oige – kõik need objektid asuvad Setomaal ja sündmused on seotud Setomaaga. Aga veel? Kõiki neid, nagu ühtekokku 53 objekti ja sündmust, on rahalise toetuse, laenu või stipendiumiga aidanud ellu viia Setomaa Edendüsfond.

Setomaa Edendüsfond – SEF, ei ole tekkinud Pühast Vaimust. SEF on Setomaa Liidu poolt juba üle nelja aasta tagasi käivitatud ja käigus hoitud. Ikka selleks, et innustada Setomaal elavaid inimesi, tegutsevaid ettevõtjaid ja külakogukondi teostama ideid, mis arendavad elu Setomaal.

SEF on toetanud Uusvada külamaja ehitust
Foto: Rein Järvelill

SEFi tegutsemise põhimõte on: kogukonnalt kogukonnale. See tähendab, et SEF kogub (peamiselt Setomaal) eraisikutelt ja ettevõtetelt raha, mida kahel korral aastas jagab toetusteks ja laenudena projektidele, mille eesmärk aitab kaasa SEFi eesmärgi saavutamisele; samuti stipendiumitena õppe-, teadus-, loome- ja sporditegevuseks, mis teenivad sama eesmärki. Väikestest rahalistest panustest koguneb sel kombel arvestatav summa raha, millega erineval moel toetada silmapaistvaid ideid.

Setomaa areng on eelkõige kohalike inimeste ja ettevõtete südameasi. Arengusse panustada saab mitmeti – asutada ja töös hoida oma ettevõtet, hoida korras oma elukoht ja selle ümbrus, teha kogukonnaga koos talgutööd, otsida oma ideedele rahastust kõikvõimalikest allikatest. Loetelu võib jätkata. Kõige lihtsam on teha annetust Setomaa Edendüsfondi. SEF võtab ülekandega vastu rahalisi annetusi nii juriidilistelt kui eraisikutelt. Ülekande tegija kantakse fondi toetajate nimekirja ja saab te-

tud makse alusel seadusega ette nähtud tulumaksusoodustust. Praegu kehtiva korra alusel saavad kõik, kes annavad vähemalt 50 eurot, kandideerida osalema raha jagamise komisjoni töös. Uudse võimalusena saab annetada ka sularahas. Viimasel Lüübnitsa laadal oli Setomaa ettevõtlusmessi telgis katseks kasutusel annetuskast, mis kogus märkimisväärse summa Setomaa arengu toetuseks. Sama kast hakkab regulaarselt kohal olema erinevatel seto sündmustel ja ootab lahkeid annetajaid. Annetuskasti nii-öelda valvur, vabatahtlik abiline igal konkreetsel sündmusel, saab endale au olla annetusena kogutud sularaha ülekandjaks fondile koos kõigi kaasnevate soodustustega ja võimalustega.

Hea kogukonna liige, tee lihtne liigutus – guugelda „setomaa edendüsfond“ ja anna oma rahaline toetus Setomaa arengusse või võta mõnele sündmusele kaasa sobiv hulk sularaha SEFi annetuskastis jaoks.

Iga panus on oluline! Kogukonna toetus võimaldab ellu viia suuri ideid!

Ohtlikel teelõikudel kehtestati liikluspiirangud

Transpordiamet on andnud korralduse 09.01.2023 nr 1.1-3/23/18, millega on kehtestatud liikluspiirangud neljal riigiteel lõigul Setomaa vallas. Piiranguid rakendatakse ilmastikutingimustest põhjustatud (lumi ja jää) tee haardeteguri vähenemiste tõttu kasvanud liiklusohtliku olukorra vältimiseks. Piirangute kehtestamine on vajalik ohutuse tagamiseks riigiteedel.

Transpordiamet piirab autorongide ja masinrongide, mille registrimass ületab 20 tonni, liiklemist järgmistel teelõikudel, kus on kurvid, järdsid tõusud ning langused:

■ riigitee nr 25130 Kääpa-Obinitsa-Võmmorski-Petseri. Piirang kehtib 24,37–25,19 km ja 29,95–30,96 km;

■ riigitee nr 25182 Vastseliina-Meremäe-Kliima. Piirang kehtib 15,55–16,85 km ja 20,91–22,09 km;

■ liikluspiirang kehtib alates 24. jaanuarist 2023 kuni seda muutva korralduse vastuvõtmiseni;

■ piirangu rakendamiseks paigaldatakse teedele liikluspiirangut tähistavad liiklusmärgid nr 317 „Autorongi ja masinrongi sõidu keeld“;

■ liikluskeelu alasse sisenemise loa saamiseks autorongidele ja masinrongidele, mille registrimass on suurem kui 20 tonni, tuleb esitada Transpordiametile taotlus transpordiameti e-teeninduses – mnt.ee;

■ operatiivsõidukitele ja jääteveokitele rakendatakse erisust, mille puhul ei pea taotlema autorongi ja masinrongi alasse sisenemiseks luba;

■ liikluspiirangute kohta avaldatakse vastav teave Transpordiameti liiklusinfo portaalil Tark Tee.

Setomaa Vallavalitsus

Avatud on hajaasustuse programmi taotlusvoor

1. veebruarist kuni 3. aprillini 2023 on avatud hajaasustuse programmi 2023. aasta taotlusvoor.

Programmi eesmärk on tagada hajaasustusega maa- ja piirkondades elavatele peredele head elutingimused ning seeläbi aidata kaasa elanike arvu püsimisele neis piirkondades.

Programmi tingimused:

■ Taotleja alaline elukoht on taotluse esitamise aasta 1. jaa-

nuarist hajaasustusega maa- ja piirkonnas asuv majapidamine.

■ Taotleja elukoht on rahvastikuregistri andmete kohaselt katkematu taotluse esitamise aasta 1. jaanuarist majapidamine, millele projektiga toetust taotletakse.

■ Taotlejal ei tohi olla riiklike maksude osas maksuvõlga, välja arvatud juhul, kui see on ajatatud.

■ Projektil võib olla ka kaastaotleja(id). Kaastaotlejale keh-

tivad samad tingimused mis taotlejalegi.

■ Taotluse esitamise päeval peab eelmise toetuse kasutamise aruanne olema kohaliku omavalitsuse poolt kinnitatud.

■ Projekti ajalise kestuse arvestus algab toetuslepingu sõlmimisest ning projekti elluviimine peab olema lõppenud 31. oktoobriks 2024.

■ Toetust on võimalik taotleda kohalikust omavalitsusest, kes pakub taotlejale ka vajalikku

informatsiooni meetme tingimuste kohta.

■ Programmist toetatakse majapidamiste veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemide, juurdepääsuteede ning autonoomsete elektrisüsteemidega seotud tegevusi.

Setomaa Vallavalitsus

■ Lisainfo: ehitusspetsialist Rainer Soosaar tel 785 6635, 506 3225, rainer.soosaar@setomaa.ee

Haridusest Setomaa vallas

Lõppenud 2022. aasta esitas Setomaa haridusvaldkonnale erinevaid väljakutseid ning tuleb tõdeda, et vaja on sisulisi muutusi.

KARIN VILJUS

haridus- ja kultuuriosakonna juhataja

Praegune haridusmudel ei ole enam sobilik hajaasustuse piirkonnale ja seto pärimuskultuuri keskkonnas. Vajame Setomaa vallas praegu kasutusel oleva haridusmudeli muutust. Uuenenud haridusmudeli visioon on järgmine: õppeasutus on koht, kus õpilane tahab õppida, õpetaja tahab õpetada ja lapsevanem usaldab kooli. See ei tähenda, et praegu tegutsevad koolid suletakse ja hariduse andmine koondatakse ainult ühte kohta. Rõhuasetus on hoopis Setomaa valla ühise hariduse õppekava loomisel, kus on olulisel kohal teadlikum ja eesmärgipärasem õppeainete omavaheline loimimine ja kogemusõpe ehk õppimine ei võrdu koolihoone, vaid see toimub kõikjal.

Uue haridusmudeli eesmärk on valmistada ette eneseteadlikku, julge ja elule avatud noortekujunemist. Uue haridusmudeli väljatöötamiseks kaasatakse teadlased, kaardistatakse hetke seis juba olemasolevate ressursside kohta ning luuakse õppekava, mis on sidusalt loimitud. Uue haridusmudeli raames õppetegevuse rakendamisel on oluline maksimaalselt ära kasutada kõik talendid, kes juba Setomaal olemas on.

Praegu on koostamisel analüüs Setomaa valla haridusvaldkonna kvantitatiivsetest ja kvalitatiivsetest näitajatest, mida tutvustatakse kõikidele huvilistele juba 23. jaanuaril Värskas Kultuurimajas. See on alles algus uue haridusmudeli väljatöötamisel. Analüüs ongi sisend, mille põhjal uut haridusmudelit kõiki huvilisi kaasates välja töötama hakatakse.

Kindel on see, et Setomaa valla haridusvaldkonnas muutused tulevad ja tahan Setomaa valla koolides praegu töötavatele õpetajatele ja tugispetsia-

Setokeelne õuesõppe rühm Värskas.

Foto: Rein Järvelli

listidele südamele panna seda, et hoolimata ees ootavatest muutustest, ei tohi praegune õppekvaliteet ja õppekeskkond kuidagi kehvemaks muutuda. Koik õpetajad ja tugispetsialistid, kellel on täna kehtiv tööleping ja ametijuhend, on võtnud endale kohustuse ja vastutuse anda õpilastele parimad teadmised ja oskused ning toetada haridusliku erivajadusega õpilasi parimal võimalikul viisil.

Lasteaia kohatasu tõus

Alates 1. jaanuarist 2023 hakkasid kehtima Setomaa valla lasteasutuste vanemate poolt kaetava kohatasu uued määrad. Esimese lapse kohatasu suurus ühes kalendrikuus on 3,5% töötasu alammäärast (ehk ümardatult 25 eurot) ning pere teise ja enamate laste kohatasu suurus ühes kalendrikuus on 3% töötasu alammäärast (ehk ümardatult 22 eurot).

Eelmise, 2022. aasta lõpuni Setomaa valla lasteasutuste vanemate poolt kaetava kohatasu määrasid (ühes kalendrikuus ühe lapse kohta 12 eurot ning perede puhul, kus lasteasutuses käib kaks ja enam last, on kohatasu määr ühes kalendrikuus ühe lapse kohta 10 eurot) on rakendatud alates 1. jaanuarist 2019. Samas on nelja aas-

taga tõusnud töötasu alammäär 540 eurolt kuni 654 euronile (alates 01.01.2023 on töötasu alammäär 725 eurot) ning õpetajate miinimumpalga alammäär 1250 eurolt 1412 euronile (alates 01.01.2023 on õpetajate töötasu alammäär 1749 eurot).

Eelnevast nähtub, et nii töötasu alammäär kui ka õpetajate töötasu alammäär on nelja aastaga märkimisväärselt tõusnud, samuti on oluliselt suurenenud Setomaa valla kulud alusharidusele.

Kohatasude tõstmine ei kata kindlasti ära Setomaa valla kogukulu alusharidusele, sest 1. jaanuarist 2023 kehtima hakanud kohatasu määrad katavad ära ainult ühe lasteaiaõpetaja kogu aastase tööjõukulu. Setomaa valla koolieelseste lasteasutustes töötab kokku 11 täistööajaga õpetajat, lisaks õpetaja abid, direktorid, tugispetsialistid ja muu lasteasutust toetav personal. Lisaks on oluliselt tõusnud soojus-, kütte- ja elektrienergia hinnad.

Muutusi ka muusikakooli õppetasu määrad

Eelmise, 2022. aasta detsembris tegi Setomaa Muusikakooli hoolekogu ettepaneku tõsta ka muusikakooli õppetasu mää-

rasid, mis aitaks natukenegi katta muusikakooli õpetajate palgakulu.

Alates 1. jaanuarist 2023 on muusikakooli õppetasu määrad õpperühmades järgmised:

- eelklasside õppetasu kooli õppeperioodil on 12 eurot õppuri kohta kalendrikuus;
- muusikakooli noorema ja vanema astme õppuri õppetasu kooli õppeperioodil on 30 eurot õppuri kohta kalendrikuus;
- lisa-aasta(te) õppuri õppetasu (sõltuvalt tundide arvust) kooli õppeperioodil on 24 eurot või 30 eurot õppuri kohta kalendrikuus;
- õppetasu vabaõppes, kus nädalatundide arv ei ületa kahte 45-minutilist õppetundi, on 24 eurot õppuri kohta kalendrikuus;
- vabaõppes õppivale õppurile, kes soovib lisaaineid või/ ja gruppitundides osaleda, on õppetasu 24 eurot õppuri kohta kalendrikuus;
- täiskasvanud õppuri õppetasu suurus on 15 eurot õppetund kestvusega 45 minutit.

Lisandus ka pillirenditasu, mis on muusikakooli õppurile 15 eurot/instrument õppuri kohta õppeaastas. Peredele, kus muusikakoolis käib kolm ja enam last, on õppetasu soodustus alates kolmandast lapsest 50%.

Head ideed saavad teoks koostöös

TRIINU KOTOV

MTÜ Nooruslik Setomaa on ühing, mille eesmärgiks pakuda võimalust tegeleda arendavate tegevustega, parendada vaba aja tingimusi ning toetada omaalgatusi ja võimalusel teisi ettevõtmisi. Alates 2022. aasta kevadest on ühing tegelenud mitme olulise ja mahuka projektiga, mis on toonud uusi võimalusi ja rõõmu paljudele piirkonna noortele.

Värskas Gümnaasiumi lähisel avati madalseiklusrada. Selleks, et ettevõtmine ellu viia, oli vaja toetajaid ja abilisid. Esimene projekt kirjutati kohaliku omaalgatuse programmi ning saadi toetust rajatise planeerimiseks ja nelja raja väljaehitamiseks. Järgmisena märkas vajadust noortele suunatud ettevõtmist toetada Jüri Saar, kelle ettepanekul suunas Riigikogu liige Anneli Ott ühe osa Riigikogu täiendavast toetusest madalseiklusrada ehitamiseks. Nii sai park neli rada juurde.

Planeeritud suuruses raja täielikuks väljaehitamiseks oli vaja veel raha. Idee sobis suurepäraselt Piiriveere Liidri Covid taotlusvooru, sest madalseiklusrada toob noori värskesse õhku liikuma, arendab füüsilist võimekust ja aju tööd. Rahas-

tuse positiivne vastus andis võimaluse planeeritud rajatis täielikult valmis ehitada. Projektide kirjutamisel nõustas ühingu Ulvi Oper ning omaosaluse katmisel olid abiks Setomaa vald ning Värskas Gümnaasium. MTÜ Nooruslik Setomaa tänab väga kõiki toetajaid ja abilisid.

Teine piirkonnas uus ja põnev ettevõtmine sai alguse noorte küsitluse tulemusel. Selgus, et märkimisväärne osa noori on IT- ja arvutimänguhuvilised. Projekti eesmärgiks seati Setomaa noortele tingimuste loomine enesearengu IT-valdkonnas ja e-spordi populariseerimine. E-sport on organiseeritud, professionaalne videomänguplatvormil läbiviidav võistluse vorm nii üksikisiku kui meeskonnaformaadis. Projektiteeskond on loonud tingimusi ühises ruumis arvutimängude mängimiseks ning oma ala spetsialistid on noortele õpetanud uusi IT-alaseid oskusi. Projekti finaalsündmus (Seto LAN) toimub 18. veebruaril 2023 Värskas Kultuurikeskuses, kus mängitakse Setomaa esimesele e-spordis välja antud karikale.

Projekti toetab Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse agentuur Euroopa Solidaarsuskorpuse programmist.

Seiklusrada Värskas.

Noorte võrgupidu.

Fotod: Triinu Kotov

Kindrali majja peole

MALL HADJE

Setomaa Muuseumide ürituste juht

Käesoleva aasta veebruaris tähistab Eesti Vabariik 105. sünnipäeva ning sel puhul korraldab kindral Reegi maja Värskas uhke peo. Taasloome 1930ndate aastate õhustiku ja peole on lahkesti oodatud kõik huvilised, daamid ja härrad. Tähistame pidulikult oma vaba riiki, lustime ja pidutseme 30ndate aastate stiilis.

Kui noore Eesti Vabariigi ajal Värskas Põhjalaager tegutses, peeti pidusid enamasti suvises välitingimustes. Ei ole palju mõõdas sellest ajast, kui oli veel

Ohvitserid kasiinos tantsimas ja pidutsemas.

Foto: Eesti sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseumi kogu

inimesi, kes mäletasid, kuidas muusikud mängisid ja kuidas kohalikud noored Põhjalaagri peole tantsima läksid. Tore-daid pilte seto külanoorikutega tantsivatest kaitseväelastest on säilinud mitmeid. Siseroomides toimunud pidudest on ainult üksikuid pilte. Leidub siiski

andmeid, et „Laagri kodus“, nagu tol ajal ohvitseride kasiinot nimetati, toimus nii riigivanema visiitide puhul pidulikke õhtusööke kui ka muul ajal pidusid ja isegi maskeraade. Viimast mainib oma kirjades Eesti ratsarügemendi leitnant Boris Taar.

25. veebruaril taasloome Põhjalaagri väeülemal kindralleitnant Reegi majas 30ndate aastate keskpaiga õhustiku, niipalju, kui see tänapäeval võimalik. Kujutame end ajas tagasi noore, aga juba õitseva Eesti Vabariigi aega, kus kleidid olid voogavad, aatelisus oluline ning oma riigi mündrit kanda oli aasi.

Külalised on oodatud Põhjalaagri vägede juhataja juurde Eesti Vabariigi aastapäeva peole 30ndate aastate stiilis pidulikes rõivastes, EW-aegsetes paraadmündrites ning pidulikes ülikondades ja õhtukleitides.

Kindral Reegi maja tunnimehe postil ja maja ukseel võtavad külalisi vastu ajaloolises ratsaväe mündris mehed ning saabujad näitavad ette eelnevalt lunastatud lubatähe ehk piletit. Peoperemehe kindral Nikolai Reegi rollis on Henrik Guthan – tuntud sõjaajaloo entusiastina on ta seotud nii

Sõjamuuseumi kui FrontLine klubiga. Tervitusnapsu pakuvad ajastule vastavates mustades kleitides ja põlkestega kaunid tütarlapsed.

Loomulikult rõkkab maja selle 1930ndate aastate muusikast ning on oodata suurepärast muusikalist esinemist Anna Curly Swing Bandilt. Laulab kaunis ja samethääline lauljatar Anna ning teda saadab särtsakas punt elegantseid muusikamehi klahvpillidel, trummidel ning kontrabassil ning rõõmsaks svingiks tabust tantsukingad valmis panna.

Kindral Reegi maja on peo ajal kasutusel läbi kolme korruse ja elamusid leidub igal sammul. Põhiline pidu, muusika, tants ja sotsialiseerumine toimub esimesel korrusel. Avatud on baar, kust saab tellida jooki Euroopa viimase moe järgi, loomulikult 1930ndaid aastaid silmas pidades. Kindrali ja peokülaliste rõõmuks on Seto Tsäi-

maja kokad välja töötanud parimad suupisted, mida saab soetada puhvetist.

Keldrikorrusel on plaanis harradele kaardimängud ja relvade tutvustus.

Daamidele teisel korrusel sisse seatud salongis on samal ajal 30ndate aastate ilunipid, naiste saladused ja soengu sätimine asjatundja käe all.

On plaanis veel mitmed põnevad tegevused, sealhulgas meelikõitev oksjon ning 1930.–1940. aastatel tuntuks saanud lõbus seltskonnamäng „Lilleflirt“. Üles on seatud fotonurk, kus kõik peokülalised endast fotoülesvõtteid teha lasta saavad.

Pileteid sellele uhkele peole saab soetada kindral Reegi majast, Värskas Talumuuseumi käsitööpoest ning piletimügieskkonnast Fienta.

Tule, võta sõber kaasa, saa osa elavast ajaloost ja tule kindrali majja peole!

Väike maakool Euroopa Parlamendis

14. detsembril oli Värskas Gümnaasiumi esindus kutsutud Strasbourgi Euroopa Parlamenti Sahharovi mõttevabaduse auhinna tseremooniale.

HELENA ELGINDY

Värskas Gümnaasiumi ajalooõpetaja

Setomaa ainuke gümnaasium on liitunud Euroopa Parlamendi partnerkoolide võrgustikuga (EPAS), mida koordineerib Eestis MTÜ Mondo. Just tänu EPASile avaneski minul ning 10. klassi õpilasel Marilin Lõvil võimalus tunnistada ajaloolist hetke, mil kogu Ukraina rahvale anti auhind inimõiguste ja mõttevabaduse eest seismisel.

Strasbourgi lennutati EPASi poolt kõikide Euroopa Liidu riikide valitud esindused. Valiku tegemisel pidid koolid riiklikule koordinaatorile tõestama oma motivatsiooni ning senist tööd euroopalike väärtuste hoidmisel. Värskas Gümnaasiumi tegevus inimõiguste teema käsitlemisel läbi erinevate maailmahariduslike tegevuste ning eduka teema lõimimisega ainetundidesse väärts äärmärkmist ning nõnda neile see võimalus avanes.

Euroopa Parlamendis ootas partnerkoolide võrgustike liikmeid sisukas programm, mille tippphet oli kindlasti parlamendi istungisaalis Ukraina presidendi kõnele järgnenud ovatsioon ning tänuavaldus Ukraina rahvale vabaduse ja euroopalike väärtuste kaitsmise eest. Lisaks andi delegatsioonidele ülevaade Euroopa Parlamendi toimimisest, tehti koostööd teiste riikide õpetajate ja õpilastega ühiste tegevuste planeerimisel ning toimus ka sisukas paneeldiskussioon.

sioon Euroopa Parlamendis ning ukrainlastest sõjatsoonis. Diskussioonis osalesid 2022. aasta Nobeli rahupreemia pälvinud inimõiguste advokaat Oleksandra Matvjõtšuk, Melitopoli linnapea Ivan Fedorov, Kollase Lindi tsiviilvastupanuliikumise liige Jaroslav Božko ning Euroopa Parlamendi asepresident Heidi Hautala.

Kõnedes jagati mõtteid Ukraina kriisist, tulevikust ning meie kõigi rollist sõja mõjutamisel. Matvjõtšuk rõhutas, kuidas tavainimestel võib olla palju rohkem mõjuvõimu, kui nad arugi saavad. Ta toonitas, kui oluline on rindel võitlejatele teadmine, et ka teised üle maailma nende vabaduse eest seisavad, ning tõdes, et Putini võitmiseks on meil kõigil vaja veidi oma mugavustsoonist välja astuda. Tema tsiitaat „Ära ole demokraatia tarbija, ole selle tootja!“ resoneerus minuga tugevalt ning lokutas nii mõnegi harjumuse ja mugavuse tagasi paika.

Tõesemad kui eales varem tundusid vestlusringi lõpetuseks mainitud sõnad Jaroslav Božko poolt: „Me siin ruumis oleme kõik ukrainlased. See sõda on meie kõigi sõda. Kui kaotame meie, kaotame me kõik.“

Etapivõit võitluses demokraatia eest

Sahharovi mõttevabaduse auhinda antakse välja alates 1988. aastast. Auhind on nime saanud Nõukogude Liidu füü-

Marilin Lõvi ja Helena Elgindy Strasbourgis.

Foto: erakogu

siku ja teisitimõttele Andrei Sahharovi järgi ning sellega tunnustatakse üksikisikuid ja organisatsioone, kes võitlevad inimõiguste ja põhivabaduste eest. Euroopa Parlamendi välja antav auhind läks sel aastal kogu Ukraina rahvale, tänu kōne pidas Ukraina president Volodõmõr Zelenskõi ning eelmaintud paneeldiskussioonis osalejad olid samuti auhinna vastuvõtjate seas. Tänu parlamendi tõlkidele oli meil nii Zelenskõi kui ka Euroopa Parlamendi presidendi Roberta Metsola kõnest võimalik kohe saada eestikeelne tõlge. Kuid kõnedest ilmekam oli hoopis neile järgnenud vaikus, millega mälestati Ukraina-Vene

sõjas hukkunuid. Ruumis, kus oli kohal koos saadikute ja külastajate ligi 1000 inimest, kõlas see vaikus erilisel südamelehedaselt ning valusalt.

Käigust Euroopa Parlamenti võtan endaga kaasa ennekõike sõnumi, kuivõrd oluline on meil üheskoos astuda silmitsi demokraatiat õõnestavatele ohtudele. Oleme oma kooliga väga tänulikud Euroopa Parlamendile, EPAS programmile ning MTÜ-le Mondo, et saime oma silmaga kogeda etapivõitu demokraatia, inimõiguste ja mõttevabaduse eest.

Ka koolides peaks rohkem esile tooma just Euroopa Liidu institutsioone, ühiseid euroopalikke väärtuseid ning jul-

gustama koostööd erinevate Euroopa riikide õpilaste vahel ühiselt baasväärtuste mõtestamiseks. Just suuremate kriiside puhul, olgu see keskkon-naalaste, rahu nimel või inimõiguste eest, on oluline mõista, kes on meie partnerid ning milliseks jõuks saavad ühenduda sarnaste väärtustega osapooled. On ju õpilased meie tulevikk, kes oma mõtete ja ennelamendile, EPAS programmile ning MTÜ-le Mondo, et saime oma silmaga kogeda etapivõitu demokraatia, inimõiguste ja mõttevabaduse eest.

Nagu küsis meilt Melitopoli linnapea Ivan Fedorov: „Millistele väärtustele tahate te üles ehitada tuleviku oma laste jaoks? Kas madalate energiahindade või hoopis vabaduse ja rahu peale?“

Silmi avav ning perspektiivi muutev kogemus

Esimese asjana märkasin, kuidas parlamendi töötajate omavaheline suhtlus toimib. Tihtipeale jääb nn tavarahvale mulje, et poliitikud on professionaalsed ja korrektsed igal hetkel, siiski ei ole see nii. Ja ei peagi olema. Ka poliitikud on pojad ja tütreid, isad ja emad, õpilased ja õpetajad, töökaaslased jne. Nende olek ja inimlikkus oli miski, mis lasi mul näha seisukohti, mis ei lähe minu enda poliitiliste uskumustega kokku.

Tohutult tähtis on võime panna ennast teiste kingadesse. Maailma ei saa muuta, kui kõik ainult vaidlevad ja tülitsevad. Kohtusin paljude eri isikutega üle Euroopa ning paljude teiste riikide delegatsioonide õpilastega hoiame me siiaaani kontakti. Arvasin, et suhtlus teiste õpilastega osutub raskeks, kuna oleme kõik eri riikidest, räägime teist keelt, elame teist elu, kuid väga kerge oli leida ühist. Kuulata, kuidas mujal maailmas asjad toimivad, on miski, mis jääb mulle elulõpuni meelde. Kerge on jääda kinni enda riiki ja ümbrusesse.

Ürituse käigus eraldati õpilased ja õpilased, et soodustada eakaaslaste või kolleegide omavahelist koostööd. Uus ümbrus, teised reeglid, teised inimesed – kõik faktorid, mis tegid kogemuse unustamatuks ning õpetlikuks.

MARILIN LÕVI

Värskas Gümnaasiumi 10. klassi õpilane

Mikitamäe rahvas elab aktiivset kogukonnaelu

Aasta 2022 on jäänud seljataha, kuid siiski on hea lõppenud aastat nautke meenutada.

29. detsembril toimus Mikitamäe teeninduspunkti aastalõpupidu. Öhtu algas Kait Tamra kontserdiga, kus kõik kohaletulnud said mõtiskleda elu ja olu üle, hiljem astus üles tantsubänd Ailo ans. Village Voice. Vahepaladeks olin kutsunud estraadikava esitama Pille Pürgi, kes võitis korraldatud peo kokku lausa ülivõrdes – sellist vastuvõttu ei ole tal olnud. Inimesi kogunes peole 96 – see oli üks suurima inimeste arvuga sisepidu üle aastate. Olin kokku kogunud ka loosiratta kingitused erinevatelt ettevõtjatelt. Aitäh kõigile, kes panustasid, ja rahvale, kes kohale tuli!

Mikitamäe piirkonnas oli aasta jooksul veel mitu toredat üritust, kuhu oodati eelkõige oma küla inimesi. Toon välja mõned neist: lihavõtted – 21 inimest, oltuspüha – 18 inimest, Teeme Ära talgupäev – 10 inimest, jaanipäev – käis läbi ligi 60 inimest, aastalõpumatk – 21 inimest. Vaadake otsa nendele numbritele ja kindlasti tekib soov sellest kõigest osa saada, kõigil teil on see võimalus. Soovin, et inimesed väärtustaksid seda, mis on neil kohapeal olemas, ja jagaksid oma väärtuslikku aega ka nimetatud üritustele, mis kindlasti saavad toimuma ka sel 2023. aastal.

Olge hoitud ja kohtumiseni!
RAILI MÕTTUS,
kantseleispetsialist

Mikitamäe aastalõpu matkagrupp.

Foto: Piret Kase

Maleturniir jõuab lõpule, suusasari jätkub

NORMAN PULK

valla sporditöötaja

Setomaa maleturniir kulmineerub finaaletapiga Luhamaa külakeskuses 22. jaanuaril. Esimesed kaks etappi toimusid novembris Värskas kultuurikeskuses ja detsembris Obinitsa külakeskuses. Esikuuik enne viimast etappi: 1. Ülar Lauk (Võru) 26 punkti, 2. Andero Albrecht (Rõuge) 16 punkti, 3.–6. Jaas Salm (Tuderna), Peep Narusberg (Räpina), Vladimir Zidra (Võru) ja Roland Kohtla (Võru) 10 punkti.

2022. aasta viimasel päeval toimus Setomaa valla aastalõpumatk. Võõpsus, Mikitamäel, Rõsnas, Värskas, Saatses, Kolossovas, Obinitsas, Meremäel ja Luhamaal oli osavõtjaid kokku umbes 100.

Setomaa suusasari algas 10. jaanuaril Värskas tervise-spordikeskuses. Vallavalitsuse ja Värskas OK Peko koostöös toimunud võistluste tõi kokku 55 sportlast. Võisteldi mitmes vanusegrupis, distantsid algasid 350 meetrist (N8/M8 vanuseklass) ja lõppesid 6 kilomeetriga (M21, M VET I vanuseklass). Vanuseklasside kii-

reimad olid Jete-Isabel Issak (Värskas Gümnaasium), Emma Uibo (OK Peko), Tauri Ivanov (Mikitamäe Kool), Stefan Mathias Nestra (Värskas Gümnaasium), Kaidi Järveveer (Värskas Gümnaasium), Kirke Keem (OK Peko), Rasmus Uibo (Värskas Gümnaasium), Hendri Toobre (Värskas Gümnaasium), Ingrid Kala (OK Peko), Rein Toomas (OK Peko), Emily Raudkepp (OK Peko), Jane Medar (Rakvere), Raul Kudre (OK Peko), Reigo Teervalt (OK Peko) ja Andres Koppel (Koeru). Sarja juhend ja tulemused on näha Peko ja Setomaa valla kodulehel. Kuna tegemist on avatud stardi võistlustega, siis võistlusajad võivad etappidel varieeruda. Täpsema info jaoks hoida silm peal Setomaa valla sotsiaalmeedial ja veebilehel.

4.–5. märtsil toimuvad omavalitsuste talimängud ja ka meie vald paneb oma võistkonna välja. Võistlused toimuvad Otepääl, Elvas ja Tartus. Ootame võistlejaid murdmaasuusatamises, mäesuusatamises, lumelauas, lauatennis, males, kabes ja ujumises. Kui soovid osaleda, siis anna endast märku norman.pulk@setomaa.ee või tel 5345 5911.

2023 SETOMAA 2023 SUUSASARI

**TÄHTIS POLE VÕIT VAID LIIKUMINE!
#HAKKAMELIIGUTAMA
#LIIKUMISAASTA**

**07.02.23 - 3. ETAPP MIKITAMÄE
14.02.23 - 4. ETAPP MEREMÄE
07.03.23 - 5. ETAPP VÄRSKA**

**INFO: NORMAN.PULK@SETOMAA.EE : 5345 5911
STARTIMINE ELAVAS JÄRJEKORRAS JA
OSALEMINE ON KÕIGILE TASUTA!**

PEKO AASTAT **SETOMAA** **LIIGUMISAASTA 2023** **LIIGUMISAASTA** **ESTI** **ESTI KULTUURKAPITAL**

Valla ürituste ja sündmuste kalender täieneb pidevalt ning on kättesaadav valla kodulehel <https://setomaa.kovtp.ee/kalender>

Muusium hõikas!

MARIENHAGENI MERILY
Setomaa Muusiumi direktor

Setomaal om huvtav ellä'. Siih om pallõ, midä tetä' ja nätä'. Valu nii hulga, öt võit ar' unõhta', öt ka' välähpüul Setomaad midägi' tetäs, öt om

muialgi' määnegi' tööno elo ja ilm. Siih om tukõv kogokunna-tunnõh, rikas kultuur ja pal-lõ kõkkõ viil. Pia õga päiv om määnegi' kultuurilinõ kokko-saaminõ, olgu' tuu sport, tands, muusika vai tiatri. Tuu om hüä, selle öt meil om liikmisõ aast-tak. Mi hoia hinnäst liikmisõh,

nii pää ku jala', öt veri värske püsüsi' ja möttö' liigusi'. Muusium hõikas teid mõt-lõmma, öt midä tähendäs keskkunnahoitminõ ja elo püsümajääminõ. Šool aastagal mi olõ võtnu' plaani tuust kõöst kõnõlda'. Jo 18. mail tii' võit kõigih Setomaa muusi-

umidõh kavvu' ja kaia' näütüst „Olmeulm. Unõssihe jäänü' elo“. Tuu om tähtsä teema, minkõ pääle mõtõlda', selle öt mi täämbätse' tegemisõ' ja möttö' loova' hummõnitsõ päävä. Määne pias olõma ilm 100 aastaga peräst? Määne om keskkund mi ümbre, ku mi lat-

sõlatsõlatsõ' edimäiste klassi läävä' – tuud otsusta mi ummi tegemisiga' täämbä. Tulõ pallõsidõ tegemisiga' aastak. Mitmit loengit, filme, tandsuõdakit nakas olõma. Om sääne ütlemisõ, öt hand om kir-riv, inemisõ elo viil kiriväp. Ooda teid kõiki muusiummi!

Vahtsõ aestaga tegemisõ'

SARVÕ ÕIÕ
Obinitsa muusiumi pernaane

Üts aestagatsõõr om mano tulnu'. Kuigimuudu uhkõ om hummogu heränedä' ja astu' vahtsõhe aestakka. Kõik, mia om olnu', om jäänü' kohegi' sälätaadõ. Väläh om vallus, puhas lumi. Toukat tarõussõ vallalõ ja läät üle moro, tiit edimätse' jalajäle' vahtsõ aestaga vahtsõ lumõ sisse. Hingät külmä hõngu ja kaet talvõillo. Om hüä miil, öt olõ uma elotiil joudnu' aestakka 2023. Kuis edesi? Tahasi' väigagi', öt sama puhtalt ja ilosahe saasi' olla' ja tunda' hinnäst ka' aestaga vii-mätsel pääväl.

Vahtsõ aestaga tsõõr om kauma tougat. Sood lehte lukõh om jo pia kuu aigu olt vahtsõ aestaga tii pääl. Ilmah om hulga mõttit ja plaanõ – mõnõ' nuist läävä' kasuma, a üts jago jääs unõssihe.

Obinitsa muusiumil om elo seeh ja tüü kau. Külälisõ' tulõva' kaema, küüsüma, ostma, opma, kõnõlõmma, kullõmma ja ummi tiidmisi jagama. Minevä aestaga alostõt seto keeleh kuuh-kudaminõ om jäl' pääle naanu', šool aestagal neläpäivtsidõ. Minevä aestaga viimätsil paa-ril kuul mi naksi umblõmisõga' pääle ja tuu lätt sis no' edesi.

Tävveste vahtsõnõ nakas siih olõma õga kuu töösõl puul-pühäl tandsutarõ. Ammunõ mõtõh, minkõ kasuminõ võtt aigu, om no' ello sisse saamah. Kellä neläst kogonõdas ja naa-tas tandsma. Oodõtas nii suuri ku väigokõisi, võit tulla' kõõ perrega'. Kinkõl kotõh pill, sis võisi' ütõh võtta', öt ku tulõ iso, saat mängi'. Tandstas päält seto tandsa kõiki nuid tandsa, midä kiä mõist tõisilõ opada' vai midä pillimehe' mängvä'. Või ka' laulta' ja tsõõrimänga mängi'. Mõni vaest taht tulla' niisama kaema ja kullõmma.

Edimäne tandsutarõ oll 14. jaanuarikuu pääväl kell 16, järgmätse' omma' 11.02, 11.03, 8.04, 13.05, sis tulõ suur suvõ-kõnõ ja sügüsest nakami vaht-sõst jäl' kuuh kauma.

Muusiumih nakasõ' olõma ka' umblõmisõ päävä' nui lõ, kiä' tahtva' ja kinkõlõ miildüs ummõlda'. Oodõt omma' kõik, kiä' tahtva' oppi' mano mõnt umblõmistarkuist vai ummi tiidmisi tõisiga' jaka'. Mi panõ mõlõraamaduhe üles, öt kunas mi pääle naka.

Säntse' omma' sis edimätse' plaani', a kuvvamuudu edesi lätt ja midä mi viil mano vällä märgi, tuud näütäs aig. Elämi, oodami, näemi.

Muusium kuts.

Setomaa Muuseumidõ kogo pilt

Liikmisõ aestagal kuts Obinitsa muusium tandsma

Šoo aestak om nimetet liikmisõ aestagast. Kõgõ lihtsap ja rõõ-mulitsõp hindä liigtaminõ om tandsminõ. Kogonõdas tsõõri ja säääl seeh saat ummapääd ümbre hindä tetä' uma tsõõri. Tsõõr lätt kõõ edesi, nii ku elo-tsõõr ja aestagatsõõr. Setokõisi ja ka' tõisi rahvidõ vanõp tands ommõgi' ütsindä, tõisiga' ütõh riäh tsõõrtaminõ.

Õgal rahval om uma liigta-misõ takt, minkõ perrä helõtas. Maal om maarahvas: rahvas, kiä eläs maa pääl ja kau palastõ jal-guga' müüidä maad. Tandsih omma' palja' jala' vasta maad. Liinah omma' töösõ' kombõ' ja töösõ' moodu' ja ka' töösõ' tandsu'. Liinamoodu tandsu' omma' joudnu' ka' maalõ, õnnõ maainõminõ mõista-ai vai pai-nu-ui samani tandsma ku lii-nainõmisõ'. Sama om lauluga' – om maarahva laulu' ja liina-rahva laulu'.

Om korgõh koolih opat ja

ilma helikoolilda' laulva' inõ-misõ'. Opat tandsja' liigusõ' tävveste tõistmuudu ku' maa-inõmisõ'. Ku sa olõt jo opnu', sis sa saa-ai inäp olla' vai tagasi minnä' prostast külänaasest vai -mehest. Samanii om tand-suga', öt kihä sisse om töösõ' asendi' harõtõt, kihä om jo tõistõ säet ja tuud saa-ai sääält inäp vällä aia'.

Maainõminõ tege tõist-muudu tüüd ja timä kihä om tuu perrä paindun'. Tuupe-räst om nii, öt ku võtt töösõ moodu, näütüses liinatandso, sis tä eishindäs tege tuu vahtsõ hindä perrä ümbre – kihä pai-nu-ui tõisildõ ku hindä muudu, maainõmisõ muudu. Nii omma' seto' liinast tulnu' tandsu' hindä perrä ümbre säädnü'.

Tandsu opnu' inõmisil omma' viil ka' selgehe opit reegli', öt kuis kässi ja jalgu tulõ hoita', öt olõs lava päält illos kaia'. Ja ku nuu' tandsuoppaja' tulõva'

Tandsuklubi muusigu'.

Sarvõ Õiõ kogo pilt

maalõ tandsa oppamma, sis nä tahtva', öt kõik tandsisi' sää-nest lavamuudu ilosahe. Õga-ütõl uma' tarkusõ'.

Õt tuu maainemisõ muudu tandsminõ om eismuudu illos, om niisamatõ suur väärtüs, tuust om mitmõl puul ja mit-

noorusiäl maal elleh. Säntse' liinah tandsmisõ' olli' tuulaol jo Ungarih olõmah. Teno reis-misilõ tull ka' Leegajusõl mõtõh umah kotõh säänestmuudu tandsmisi tegemä naada', öt ütõhkuuh vabalt tandsi'.

Säält edesi, päält ütsäküm-nendät, naati Talina Muusiga-majja kokko tandsma Kauma – tuud nimetedi tandsuklubist. Talina tandsuklubist om vällä kasunu' hulga tandsuklubisit vai tandsutarõsit üle Eestimaa. Viil om täämbätses olõmah tra-ditsioonilitsõ tandsu festival Sabatants. Sabatandsu festiva-lilõ tuldas õgal aastagal kokko välästuult Eestimaadki'.

Niisamatõ ku' om tandsu-klubi', alostas tandsmisiga ka' Obinitsa muusium. Tuu jaost saat tulla' kõrra kuuh puulpühä õdagupoolõ muusiumitarrõ, öt ütõhkuuh tutvit ja vahtsit tandsõ oppi'.

SARVÕ ÕIÕ

Setomaa kooli' käve' Talinah

Tõösõpäävä, 6. detsembril kävemi uma kooliga Talinah, lisast meele tulli' reisile ka Verska ja Miktämäe kuul. Mere-

mäelt naksimi sõitma hum-mogu varra pääle kellä kuut, a Talinahe joudsõmi poolõst ütõetõistkümnest.

Päiv Talinah naka pääle nii, öt noorõmba' klassi' (4.–7.klass) lätsi' PROTO avastustehasõhe, a vanõmba' (8.–12.klass) Riigi-kokko. Riigikogo huunõhe sisse minneh pidi uma ID-kaardi vai passi andma turvanaase kätte,

pandma asä' ütõte kasti ja läbi minemä turvavärehtidõst.

Meid jaati kättõ jakko, üts jago läts ütõh Liina Kersnaga, a tõõnõ jago Priit Sibulaga. Kävemi Riigikogo istungil, Pikä Hermani tornih ja Võro-maa käsitüü näütüsmüügil, midä tetäs jo mitmõndat aastat. Pääle ringikaemist seimi Riigi-kogo kohvikuh, koh oll' väiga

hüä maiguga süük.

Perästpoolõ lätsimi Tel-liskivi loomõlinnakuhe, koh kävemi kaemah Reet Ausi puuti ja MTÜ-d Mondo. Reet Ausi tüütäja' kõnõli' meele rõividõ vahtsõltkasutamisõst ja upcyc-lingust, mis om tehasõh üle-jäänü rõivapallost vahtsidõ rõi-vidõ tegeminõ. MTÜ-h Mondo kõnõldi, öt kuimuudu mi saasi'

avtada' (näütüses rahaga, öt latsõ' saasi' haridust) vaesit inemisi mõnõh töösõh riigih, näütüsesst Ghanah ja Keeniah.

Tõösõ' jäi' vil Talinahe, a mi Meremäe kooli rahvaga sõidimi Tartõhe õdagust Vanõmuisõ etendüst „Pangariüüv“ kaema. Etendüs oll' väiga nallakas ja põnnõv.

Kodo tagasi sõitõh olti bus-

sih peris vakka, kõik olli' jo väsinü' ja magasi'. Päält sää-nest pikkä koolipäivä oll' meil järgminõ päiv koolist prii ja mi sai hõste puhada' õga piaki-s kuuli minemä.

Taa reis oll' tõõmeli väiga sisukas ja hõste kõrraldõt. Aitumma!

PALOKA PILLERIIN
Meremäe Kuul

Mille nii ilda õdagukellä'

LÕIVU MERLIN

Mu edimäne talsipühapido seto seldsimajah oll arvada' aasta-gal 2008. Inne tuud ma tiia-äs vana joulu pidamisost midägi', tiia-äs tuudki', ot om olõmah külä nimega' Obinitsa, mia olõ-oi Võrost kukki' kavvõ-kõsõh, ja kost omma' peri mu imäpuulsõ' sugulasõ'. Ma tulõ mitteuskligust perrest ja sis olõ-oi siih midägi' imestä'. Tuulaol usuoppust koolih olõ-õs ja hindäl ka' huvvi tuu vasta olõ-õs. Oll määnegi' tiid-minõ, ot vindläisil omma' joulu' ildaba, a määnestki' mõtlõmist setokõisi, eestlāisi ja õigõusu suunal olõ-õs. Edimäne talsipühä ollegi' innekökkõ pido ja pallõ laulmist, perästpoolõ panni kokko tõisi tegemisi pildi'.

Tuul aol oll kombõs, ot talsipühhi aol tulti kokko Obinitsa üle Setomaa, võisi' üldä', ot eiski' üle Eesti. Laud oll kraami täüs, seenine oll saapit ja mäntlit kuhaga' täüs, maja värissi tandsu ja laulu käeh. Ütele folkloristika tudengilõ oll tuu sis suur elāmis teno ehedusele ja spontaansusõlõ. Sagõhõhe oll tulijidõ siäh ka' Vilāndi kultuuriakadeemia muusikatudengit, kiä' olli' tulnu' kaema ehedat umakultuuri ja muidogi' ilotamma. Järgmätsil aastagil olli' mõntkõrd külāh ka

soomõ-ugri rahva' tõistpuult kontrolljuunt.

Parhilla' soomõugri laisi pääle mõtõldõh, kiä' omma' säääl kavvõh, lätt süä halõhõs, ot kuvvamuudu näil säääl lätt ja kiä' näist piat minemä Ukrainahe, ot kodotsil elo peris võimatus tetāsisi-i võimudõ puult. Elo om aigu, ku olõ-oi hüvvi valikit, ku om õnnõ halv vai viil halvõp. Nuist soomõugri hetkekeisist ma tunnõ puudust. Tsirk või jo kohki' Soomõh Kafalah vai kohki' muial olla', a tuu olõ-oi tuu, selle ot peris asi om kohki' muial taba takah.

Innitsist talsipühä pidosit tulõ miilde, ot kuis mi tei vestosit ja sis kävemi lauldõh müüdä küllä. Taarka Tarõh alostadas pito õks pühäsenulgha lauluga' „Miks nii hilja õhtukel-lad“. Tulõ olla' tenolik nuidõ mälestüisi iist, mia' sis paistu' nii loomuligu' ja igäveste jäävä' olõvat, a tuud kõkkõ no' inäp säänestmuudu olõ-oi. Süä läts lämmäst, ku näi mõlõraama-duh pilti, kuis Verska leelõ-laulja' muusiumi moropääl olli' vestosidõga'.

Täämbätses om pallõ tõist-sagamatsõs lānnü'. Seto Seldsimajast om saanu' Taarka Tarõ ja talsipühä pidosit peetäs üle Setomaa ja omma' ka' avaligu üritusenä. Taarka Tarõh oll sool aastagal kokkosaaminõ jo 35. kōrda. Mitmidõ aastagidõ iist võtt Hōrna Rieka Sillaotsa Li-

Talsipühil Obinitsah.

Lõivu Merlini pilt

dilt ürituse kõrraldamisõ hindä vitä'. Säältmaalt olõ-oi ütski' pido pidämäldä' jäänü'.

Nuid pita suurõlt vällä hõiga-

ta-ai, tulõva' nuu', kiä' tiidvä'. Setomaa traditsioonilisilõ üritüsilõ om umanõ tuu, ot näid pia-ai kõvva hõikma, umma

kultuuri tiidās. Kõik tiidvä', ot kunas om talsipühipido, kunas kirmasõ'. Nuu' ommõgi' peris asä', uma' olõmisõ'. Sool kõrral

oll maja rahvast täüs ja kavvõ-litsõ' külālisõ' olli' Prantsusmaalt – hullu' dokumentalisti' jalgrattidõga'. Nä sõidi' edesi Kihnu, plaan oll minnä' üle mere jala.

Tuul samal pääväl, inne pito, oll piirakidõ küdsāmisõ kooltus. Ahjo tougati ubinapiirak seto muudu ja sis prantsusõ muudu ja kõkkõ tuud tasakaalstama ka' kapstapiirak. Varahappa oll jo suur seto ahi ar' kõet ja sinnä' läts kol' suurt pudrupata. Kõo tuu seto ahjo söõgi-paa pandminõ ja vällävõtmīnõ om kuigi' tõistmuudu, tunnõh olõ-oi sama, ku elektrialhost midägi' võtta' vai panda'. Seto aho man tahetas nātä', pildstā' ja ku saat, sis eis' pruumi' tetä' ja olla' tuu kõo man. Tuu om elāmis, midä pallõ' umah kotoh inäp tetä' saa-ai.

Talsipühi aigu Taarka Tarrõ tullõh lätt huvtavas jo seentseh, säääl om mütsä, saapidõ ja paltosidõ man kõo kauss, koh vii seeh om hõpõkraam, ot õga-üts saasi' uma suud hõpõviiga' hāmmādä'. Ekraanõ aol väiga tähtsā toimõtaminõ, pallõdõl om nägemīnõ sääne, ku tā par-rahe om vai olõ-oi.

Pido eis' oll väiga' lõpus, sai pallõ tandsi', laulda' ja arota' ilmaasju. Tuu, mia' om, tuud om vaia hoita' ja kõik olõ-oi igävāne õga eishindāst mõistõ-tav. Suur teno kõigilõ, kiä' kõrral-di' ja tull'i'.

Talsipühi om ilotamisõ aig

NASSARI ELVI

Talvõl maainemisõ' võti' ras-sõst tüüst hingetõmbamist ja puhkamist. Talsipühist kooni viiristmisõni oll lihasõõgi aig, noorõ' võidsõ' pitä' igrussit, inemisõ' kõkkõ süvvä', kävvü' koštmarh ni kulõtamah.

Sõsarõ leelopark om aas-takümnit kõrraldanu Talnah setodõ kokkosaamisi talsipühil ja kevājā lihavõõtõ kirmastõl, Oppajidõ maja Raekua platsi veereh om olnu kõo rahvast täüs. Nuu' kokkosaamisõ' naksi' ar hāõmä, ku koroona pääle nakaš. Talna liin eis' kiild' suurõ' kokkosaamisõ' ar', seto mihklipäivä muuseumi suurõ moro pääl lubati pitä' – tuu oll vabah õhuh. Nii omgi johtunu, ot mõni noorõmb päāliina seto ināmb tiia-ki-i, ot talsipühä ilosit om päāliinah ütehkuuh peet Vinne aol ni ka vahtsõl Eesti aol.

Talsipühil olõmi mi uma pargiga laulnu' kerigulaulõ – „Sinu sündimine, Krõstus, meie Jumal“ – mängnü talsipühi igrussit ja illo nigu lei-kotaminõ, käsikivimäng, mōrsja koolõtaminõ, kullõtaminõ ja muudki. Tuu kõik oll Sõsarõ-pargil kõrraldõt pühä-päävä – sis ku seto inemisõ' tull'i' Essāndāmuutmisõ ker-kost teenstüsel-palvusõlt Oppajidõ majja, ot ütstõõsõga kokko saia', jututa', leelõlaulu kullõlda', üteh süvvä'-juvva' ja üteh tsõõrih karada'.

Talsipühi iloaig oll' veessel aig. Soo aasta läts osa Talna setosit talsipühi aigu Raekua

platsi pääle tandsma ja näu-temāngu tegemä, osa Talna ja Harjumaa setosit sõif Haapsallu umma kultuuri näütāmmä.

Kolmõkuningapäävä laat kuurordiliinah

Õkva jõulu edimātse päävä hummogu sõidi' kats leelo-parki, Sõsarõ ja Siidisõsarõ tellit bussiga Haapsallu kulā-tamma, laado pääle laul-ma-tandsma. Talvõlaato om Vinne laado nime all peet kuurordiliinah joba mitmit aasit. A minevä aasta anti kõrraldajilõ korgõmbalt puult tiidä', ot laado nimi tulõ ar muuta', aig sääne, ot sobi-i ināmb. Kokko-saamisõ pääkõrraldaja Muru-māgi Gülnar, kiä om Haapsalu kultuurimaja päävedosnik ja Eesti tatarlanõ, ütēl, ot soo-voori kutsti laado pääle esi-nemä nuid rahvit, kiä' pidävā' niisamatõ jõulu' vana kalendri perrä ku vindläseki'.

Algusõh pidi kokkosaamisõ nimest tulõma talsipühi ja svjaatka', a peräkõrra jäi kolmõ-kuningapäiv, tuuperäst, ot laul-jit-tandsjit oll' pääle setodõ ja vindläiste ka eestlāisi (Miinus Säidse). Oll' ka tsõgandit, täp-sembält küll tsõganditandsu tandsjit Kostabi Lehti tand-supargist. Õgas paigapäälit si vindläisi ka kõrvalõ jätetä-s, püüne pääle lasti ka kohalik laulupark Bõliina. Ja laadakaup-meeste siähki oll' vinne suku müüjit, a nātä' taheta-as liinah ināmb suur vinne pito. Ināmbā taheti tiidä', ot kuis omma' ka tõistõ õigõusklikõ jõulukombõ'.

Laat eis' olõ-õs veiga suur, müüdi süüki-juuki, näütusest kodoviina ja umatett pelmeene ja piirakit, suidsulihha ja -kalla, purkõ seeh siini, uguritsu ja supipõhju; oll' ka õgasuku magusat kraami ja hüvvi plīne. Nātä' oll' ka käsitüü müüjit ni vanavara kauplõjit. Üte naase käest osf Suurõ Erika huvtava vanavara – paari hüä hinnaga valgit vilte – ilm oll' külm ja tuu oll' küll üts õnnõhtunu ost.

Püüne päält kostu seto leelo

Kultuurimajast lätsi üteh par-gih linnusõ mano, koh müüri veereh oll' üles säet suur

püüne. Kell 12 nakaš kultuuri-programm pääle. Päävä juhaš sisse Tammõ Liivi, kiä om tuntu ka ku Moostõ Elohelü projek-tiujht. Pääle päävākava tut-vustust and' ta sõna Haapsalu liinapääle Suklese Urmasõlõ, kiä ütēl' laadorahvalõ ja külā-liisilõ tervütüisi. Pääle tuud oll' mi Sõsarõ-pargi ülesastminõ ja poolõtõõsõ tunni peräst tull'i' lavalõ Siidisõsarõ. Aigu esine-misõst oll' ant õgalõ pargilõ puul tunni.

Ma tutvusti kõkõpäält talsipühhi ja seto jõulukombit, lau-limi praasinigalaula, üte talvõ-laulu ja teimi ka kol' tandsu. Lava pääl olõ-õs veiga apar olõ-minõ, a sai õks nelä paariga ar

karatus. Pillimiis Orgse Lauri mänge karmona pääl ilosit tandsulugusit, kae' palja'. Ilm oll' külm, lava pääl hõõhkasi' kuumalambi'. Laulu'-tandsu' lätsi' kōrda, kassi-plakin oll' kõva.

Siidisõsarõ lauli' niisamatõ praasinigalaula, kulādi' süā-mest. Lõpõtusõst teie' vastas-tikku rinnah ollõh ka üte nais-tõkargusõ. Veesaarõ Anne ja vedosnik Haavalõ Ilme kõnõli' laula vahepääle jutta, olõk oll' veessel. Kaemalda külmāle ilmalõ oll' nāilgi kaejit-kullõ-jit, kiä' tenost kassi plaksudi'. Huvilidsõ' päältkaeja' saisi', mõni ka istõ, vahepääl kave' kohviguh lämmāh.

Kellä kolmõ aigu tull' kodominek

Teimi tutvust ka Haapsalu kohvipuutõga, Müürüveere kohviguh seimi lõõnat. Süük oll' hüä ja hinna' sobiva'.

Arodimi naistõga tuud, ot tal-võl külmā ilmaga olõ-oi välläh lihtsa laulta', a vil rasõhõmb om panda' hinnāst rõivilõ nii, ot olõsi' hindäl lämmi, a naistõ vällänägemīnõ olõsi-i veiga kirriv ja eisumuudu. Kõi-gil lauljil olõ-i pääle võtta' val-gõt villasārki, tulõ panda' pääle tuu palto vai kask, mia om, ja pääle kõütä' villanõ suurrätt. Käsitüü om kallis ja villasārgi hind jās joba paarsada eurot alla tuhandõ. Mõni lubasi otsi', vaest saa kost odavampa. A ku talvinõ sārki õks vüüga om kinni kõüdet (nigu vana muud oll') ja suurrättki pääle kõüdet, sis om õks lämmi olla'. Ja ku vil vildi' kah omma', sis olõ-oi suurt hätägi.

Ku mineguaig kätte joud', prassaitimi kõrraldajidõga, Gülnari ja Liiviga. Pääkõrraldaja Gülnar kutsõ meid suvõ lõpuh Valgõ Daami festivalilõ kah esi-nemä, jii miika veiga rahulõ. Mi lubasi viil mõtõlda'.

Kellä kolmõ aigu läts tel-lit buss Talnahe tagasi. Naase' arodi' päivä ja olli' rõõmsa', läbi akna paistu illos talvinõ maas-tik. Katõ tunni peräst ollimi kotoh tagasi.

Illos seto kultuuriretk Lää-nemaalõ oll'. Aiitumma teele, kutsja' ja kõrraldaja', teno teele, katõ pargi leelonaase' ja mi hüä pillimiis Lauri!

Sõsarõ leelopark lava pääl. Hüvvä kätt liinapää Suklese Urmas ja Tammõ Liivi.

Erākogo pilt

Luudi raamat esä Jevgeni avvus

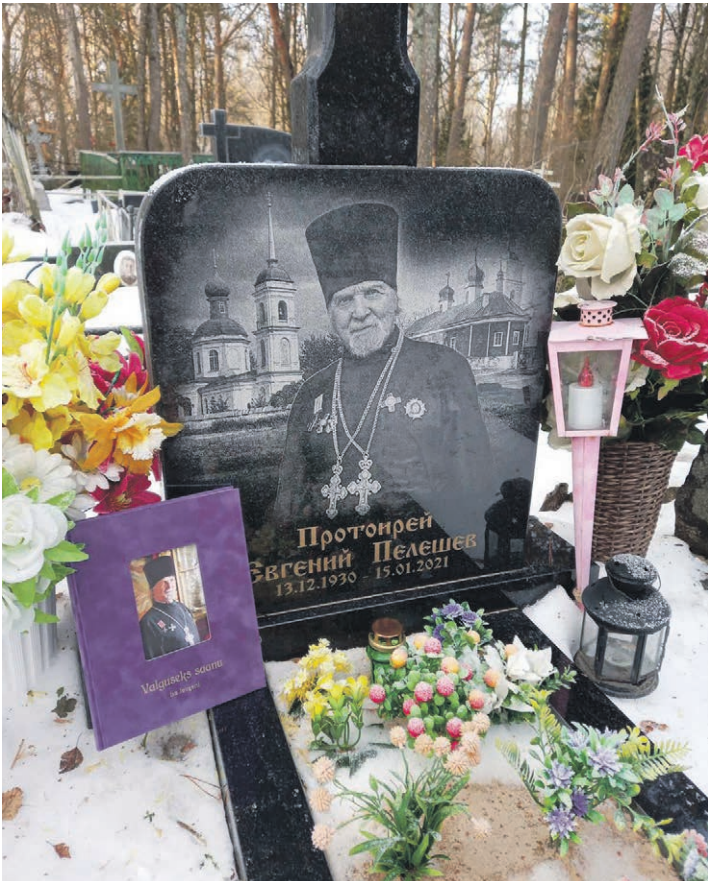
KAUKSI ÜLLE

Talvinõ pööripäiv, riigi joulu', aastanumbrivaeldus, talsipühä', vana-vahtsõaasta moodustasõ' kuupikkusõ talvõ-festivali, koh pido aja sündmust takah ja mõnõ päävä pääl üritädäs midägi kolm kõrda ja üle Eesti kotussih.

Tollõ lumõvalgusõ ja kündlevalgusõ aig ol' säet ka raamadu, 'Valguseks saanu. Isa Jevgeni' esitleminõ 25. detsembril Obinitsa kerikuh. Ku kündle' lännüte haudu pääl leegikeisi hubisti' ja kerigu suur uss sälatakah kinni vaiu, nättü, õt rahvast om tulnu hulga ja kerik om lämmi. Kuur laulsõ ilosahe, ol' pallõjit ja pildistäjit, kohalikkõ elänikkõ ja Obinitsaga köüdusseh kavvõmbast inemisi. Teenistus viil käve, panti kündlit, esä Viktor ütël jutlust.

Sis tuudi sisse lavva' Obinitsa perenaissi tunt perimuslikõ süükega, määne hüä ja pidolik vaeldus maksihypersupermarketidõ kulinaarialõ. Säeti lavvakõnõ vahtsõ raamadu jaost ja naati pidolikkõ sõnnu ütlemä. Hõrna Aare kõnõl mitmõ aasta tagotsõst mõttõst setodõ uma hingelähdäse papi mälestüste raamatuhe pandmisõst. Leima Evelin jagasi tšuut kõrraldamisõ puult. Kõgõ põhali-gumbalt kõnõl kolmas koostaja Puustusmaa Tiia. Timä latsõpõlvõ kohtumisõst esä Jevgeniga süvenesi eloaignõ läbikäuminõ.

Raamat om kokko pant 13 osast. Vinnekiilse teksti om seto kiilde ümbre pandnu Hao Paali. Nii saami seto-eesti segäkiilt kõnõlnu esä jutu rütmi ja kõnnõmuusiga hõste kätte. Kõgõ huvitavamb osa raamatust omgi õks esä Jevgeni hindä jutustus Petseri lugudõst, opiaastist Petseri kloostrih, rassõst päaltsõaast ja tüüst kloostri ülesehitämisel. Sõo raamat and setodõlõ sissekaemisõ Petseri kloostri päält-sõa ja säält kavvõmbilõgi aastilõ. Niisamatõ om taa jutus-

Raamat joudsõ havva pääle.

Eräkogo pilt

Tegijä' raamatust kõnõlõmah.

Eräkogo pilt

tus väega uudishimulikust ja kimmäst noorõst, kiä ol' lahtisõ tüükäega ja kedä avi' ka nalläsuun raskuisist läbi saia'. Täl om olnu julgust ka ülembilõ

vasta vaiõlda' ja hindäs jäiä', tä om kellämängu tävvelidsembäs loonu.

Olõ esä Jevgeniga 20 Setomaal elet aasta joosul ka esi'

trehvänü ja saa süämerahuga kinnitit', õt tegu ol' tõõmeli pühämehega, kiä suutsõ uma jutlusõ aigu luvva' valgusõ-samba hindä ja korgõmba jovvu vahel. Mäletä Varvara kerikuh ütte jutlust Jumalaimä uinumisõ pääväl ja ku tä tuust kõnõl, hindäl pisar silmänulguh, tundu tuu kõik tõdõ ollõvgi. Kõnõldas, õt tä tiidse inemisi pääle kaieh, õt kinkõga kõnõlda' vinne, kinkõga umma seto-eesti kiilt. Paistu tõõmeli nii ollõv. Tõõnõ suurõmb mälestüs om Petserih 2018. aastal Eesti Pihkva konsulaadi kõrraldõt vastavõtul. Säl tä liiku võrksahe ja pidi valla-tuid kõnõsit ni ol' tõõmeli pido täht. Olõ latsõpõlvõh kuuldnü, õt hüä' inemisõ' päsese' maa päält edesi ilma pikembä pödõmisõlda. Ka esä Jevgeni joud' 90 aasta juubeli pitä', viil kündlit surnuaidä viiä', jutlusõ pitä' ni sis mõnõ päävä peräst uinuda'.

Raamatuh om ka Karro Silvia väläkirotusõ' setoainõlisi dokumentaalfilme tegemisõ aost. Noist katkend' sai' mõni aasta tagasi avaldõt ka aoleheh Setomaa seto keeli. Niisamatõ Tormi Pireti mälestüse'.

Raamadust ma kiroda lehte ümbre väiku lõigukõsõ Kal-kuni Andreasõ käsitusõst „Seto kerik ja timä papp“. Selle kiroda, õt pia tuud mõttõarõndust olulisõs. „Nigu om tiidä', omma' Moskva ja Konstantinoopoli õigõusukerigu' umavaihlõ tüüllü püürdnü' ni taa, õt Eesti Vabariigih om kats õigõusukerigut, sünnütäs aoldi vaiõluisi. A tohi-i unõtada', õt setodõ jaost omma' kõik õigõusukerigu', minkõ kogo-dusõ liikmõ' omma' aoluuh suurõh jaoh setokiilse' olnu', seto kerigu'. Olõ-i olnu tähtsä, kas kerik om Moskva vai Konstantinoopoli all, seto' omma' õks sääl käünü', koh näide vanõmba' ja vanavanõmba' omma' käünü'.“

Ilõsa lillasidõ sammõtkaasiga raamadu kujondiva' Paadi Aili ja Puustusmaa Tiia, toimõtaja ol' Palmi Silvi ja väläandja SA Setu Kultuuri Fond.

Ilosat harivat lugõmist huvilisilõ!

Kuimuudu ma Putiniga üü otsa praasnikku pei

Niimuudu ollgi. Tiiä-i mille, a vasta riiklist joulupuulpäivä näi ma unõh Putinit. Minkagiperäst olli ma Talina vanaliinah, kõrt-suh mäantsehki, ku kõrraga asfussõst sisse tuu Vinnemaa presidendimolõ. Nättü noorõmp ja kabõdamp vällä ku parhillatsõl aol, säläh ol' hõpõhahk läükega ansuht ni timäga üteh õnnõ ütsainomas turvamiis.

Võtsõ sääl üte joogi, tull' joo-nõlt mu lauda. Mille no' ma'? A kost sa Putini päähä näet. Naksimi sõs jutõtamma. Ütest-tõõsõst, muusigast, kultuurast, anõkdootõ, midä viil. Turvamiis istsõ kah tahsamah, ol' pääaasali-gult vakka, a vaihtõpäl jüräsi küüdsi, mitte närvligult, a jo täl ol' sääne kummõ'.

Määndselgi aol taheti kabak kinni panda', no Putin and' ihokaitsjalõ märki, tuu lei dollaripaki letti ja mi pido läts edesi. Neläköisi. Baarimiis ni turva teivä' umma tüüd, olliva' inäpjako vakka vai tõiva' süüki-juuki lavva pääle. Vaihtõpäl pallõl Putin, õt ma' timäle kah uma tubakust plotskit käänäsi'.

„Hüä tubak. Vinnemaalt sää-nest saa-ai!“ kitse Volodja.

„Ma tõõnõkõrd vaihtõpäl kisu suitsu kah. Õga ma umah karmanih pakki piä-i, Sjoma käest küüsü,“ rehke Putin pääga ihokaitsja poolõ. „A tulõmassin piät õgal mehel õks umal üteh olõma!“

Ma' mõtli umaette, õt kuna om taa õigõ aig, õt Ukraina sõda jutust võtta', a üü läts müüdä ku tsipsti.

„Tovarištš prezident!“ hõigaš turvamiis baarileti mant ni kopu' näpoga kellä pääle.

„Da-da, ponjatno,“ ütël Putin timäle, käänd' sõs nõna mu' poolõ. „Anna' andist, minno oodõtas kellä kümnest Stenbocki majja. Puul tunni om aigo, piät minemä nakama. A su'ka ol' umbõlõ torõ kõnõlda' ja pito pitä' ja aifumma tubaku iist. Ma' tahas sullõ mälestüset miäkit kinki'. Kae', anna uma mõlõmba tulõmassina.“

Pandsõgi Putin üteh turvaga padavai ussõst vällä. Mu iih

MERCA

lavva pääl ol' kats tulõmassinat. Üts sääne harilik, mä-nest võit Coopist vai R-kioskist osta'. A tuu tõõnõ... Valgõt värmi Zippo, minkal keskel Vinne trikoloor üteh kullast katõpäälidse vapikodassõga.

„Mille sääne uni, säändsel aol?“ mõtli ma', ku hummogu rähmä silmäst pühkse. „Om tollõl tähändüs mäaneki?“

Ku ma uma unõst vahtsõ ajastao edimädsel pääväl Obinitsa Gallõriih kõnõli, arvas Hõrna Aare, õt Putin and' unõh mu kätte Vinnemaa tuumap-nupu. Esihindäst jätf tä mullõ viil sinist värmi paki Vinne sigarettiga, koh kol'-nelli rapõtanu nãrdsumaolist tubakujunni seeh. Naid võis sõs perä-mãdsis Orkistani rakettes pitä' vai?

Tull' miilde, õt Kasaku Enn kohkil ütsäkümnnendide kandih tekä hulga lõunõeestikiil-sit sõnnu füüsikanättüsi kot-talõ. Kas „putin“ võisi' olla' aatom, ma' mälehtä-i, a „tsibi-putin“ ol' kimmähe elemen-taarosakõ. Beekmani Vladimir (võeh, Putini nimõkaim) om kirotanu latsiraamadu Aatomikust, kiä om tsillõkõnõ ku kipõn, a või suuri ullüisi kõrda saata', ku uhjõh pitä' mõista-i.

LATSINULK

Merca

HEDO JA TSIRGU'

KU HEDO OLL' PERÜS TSILL'OKÕNÕ JA ELLI VIIL TARTOH, KÄVEVÄ' NIMÄ' ÜTEH MAMMAGA TÕÕNÕKÕRD KESKLIINA LATSIPLATSI PÄÄL MÄNGMÄH. TAH OMMA' KIIGU' JA PÜÜRDHÄLLÜ', A PUHMÕH ÕKS TSIBISTÄSE' TSIRGU', PÄÄAŠALIGULT VARBLASÕ'. NIIMUUDU SAIGI HEDO ÜTEST EDIMÄDSEST SÕNAST „TSIRK“.

TARÕHKI PANNIVA' ESE-IMÄ AKNA TAADÕ TALVÕ AIGO TSIRGÕLÕ RUUVATARÕ. HEDOL OLL' RÕÕM NÄID KAIA'.

MAMMAL OM SANNA MAN UIBOOSSA

OTSAH TSIRGÕLÕ SÕÕGIPALLIKÕNÕ. KAEMI NÄID AKNAST.

„MAMMA, KIÄ' TAH SÕÖVÄ'?“

„OM VARBLAIS, SÄÄNDSE' PRUUNIKÕSÕ“.

„A KÕLLATSÕ KÕTUGA?“

„TUU OM RASVATIGANÕ VAI RASVA-KRANTS. A, KAE-KAE, NAA' TSILLEMPÄ' JA HAHAKÕSÕ' OMMA' SUUTIALASÕ', A SINITSE MÜTSÜGA TSIRK OM SINITALANÕ.“

„MAMMA, MAMMA, KAEH, TAST TULÕ ÜTS SUUR KIRRIV TSIRK!“

„AA, TUU OM TSILL'OKÕNÕ KIRRIV PUUTÕRISTAJA VAI HÄHN.“

„MAMMA, TIMÄL OM VERREV

MÜTSÜKENE PÄÄH.“

„OM. JA MUSTA-VALGÕ VÄRMILINE KUUB SÄLÄH.“

„TJÜÜ-TJÜÜ-TJÜÜ,“ KOST VÄLÄST HALLÕLIKKU HELLÜ. VANA UIBU OSSA' OMMA' KU VEREVIT UBINIT TÄÜS.

„KAE', HEDOKÕNÕ, PUNNPAABU' OMMA' MEELE KÕSTMA TULNU.“

„VÕI-JEH, TALVÕL OMMA' UIBU PÄÄL UBINAKÕSÕ'! JA ELÄVÄ' KAH VIIL! KAR-GASÕ' OSSALT OSSALÕ!“

„SAISA' VAKKA, TSIRGUKÕNÕ, AR HIIDÜTÄ' NÄID!“

„MHMMMM ...“

„MIDÄ?“

„MA OLÕ VAKKA JA HILLÄTASSA.“

Siima Allä mälestusest

Jaanuarikuu 10. päeval kuuli Harjumaal ar' töömeeline ja kimmäs seto paaba Siima Allä, kinkõ 96-aastatsõst kiri-väst elost võisi' kirota' lugõ-mist väärt raamadu. Aamõtlikõ papridõ perrä oll' Siima Allä nimi Aleksandra Hade, Setomaal kutsti tütrikkõ küllih tiidäki esä nime perrä. Hade väärnimega jäi Allä uma elo lõpuni, kuna lää-äs aamõtligult mehele. Väärnimi Hade tull' Allä ja mu vanaesä ütidsesiesä Faddei nimest – kutsti Hade-naa'. Peräst võetigi tuu aamõtligust nimest.

Allä sündü Vilo vallah Trõnnõ küläh nelälatsõlisõ perre kolmanda latsõna 15. juunil 1926. Edimäse' kol' last sündü' paariaastatsõ vahega: 1922 poig Jaan, 1924 tütar Nasta ja 1926 Allä. 1934. aastal sündü poig Miiška. Latsi oll' pallõ ja nii tull' Alläl joba 6-aastadsõna minnä' Sangas-tõhe võõridõ mano karja.

Eesti ao lõpuh kuuli päält 50-aastatsõlt esä Siima, imäle jäi ütsindä üles kasvata' nelli last. Edimäne poig joud' külh piä täusikkä, a pere-miist timäst saa-as – tull' sõtta minnä' ja sõtta timä kadonust jäiegi.

Kuuli käve Allä Trõnnõlõ, koh oll' algkuul. Tahtnu' ede-

sigi oppi', a tull' kodo jäiä' imäle tallo appi, veli Miiška oll' väigokõnõ ja sõsar läts ar' Talnahe tüüd otõma. Sõaaig eleti kukkimuudu üle, a sis tull' jalki Vinne võim ni kalhoosi'. Eläjä' ja riista' võeti ar', tull' naada' käümä kalhoositüüle. Kõkkõ tull' tetä', talvõl mõtsatõid, suvõl kanda' mot-silast vällä ligatsit linakubosit, veskih viläkottõ nõsta'. Uma lehm, lamba' ja tsia' tahtsõ' kah huult, haina tull' tetä'.

Rõõmu tekä noorõlõ tütrikulõ tuu, ku kokko saiõ' Trõnnõ, Makaruva, Raakva ja Sokoluva noorõ', õt ütehkuuh ilota' ja pilli perrä karada'. Tuul aol olli' külä' vil nuuri täüs. Allälõ miildü ka käsi-tüüd tetä', röivit ummõlda', pilota', peelte pääl kuta', kindit-sukkõ kuta'. Timäl tull' söögitegeminõ kah loohvkahe ja nobõhõhe vällä, tedä kutsti kõõ saaja- vai matusõlaudu valmstamma. Ku vaia, üteli' ka kaaõtamisõl iist.

Nigu seto naaselõ kunagi, miildü ka kadonukõsõlõ leelota'. Uma külä ni läh-kombidõ külli naisiga käüti kokko ja laulõti, jouti eiski Moskvahe esinemmä. Õga sis tuul aol küläst kohe välis-maalõ päse-es nigu no'. Allä üteh Roosimäe Allä, Vana-

Hade Allä umal 85. sünnipäeval 2011. aastal.

Eräkogo pilt

talo Nasta ja Alläga ja tõistõ naistõga laulnu' rahvalaulu korjajidõlõ, nuu' laululindstüse' omma' kirändusmuuseumih alalõ. Alläl oll' illos ja korgõ killõhelü, pääle leelõlauu mõist' ka pallõ kerigu-

laua. Mullõgi opaõ tä mõnõ' ilosa' seto leelo', nuid olõmi uma pargiga ka laulnu'.

Mälehtä, õt üts laul oll' eis-muudu. Tuu oll' „Sendi-Paali“, midä Makaruva ja Trõnnõ tsura' õdagidõ lauli', ku lätsi'

tütrika mano. Lauluhelü' olnu' veiga ütteminnevä', laul kostunu kavvõndõhe-kavvõndõhe. 1980. aastal om timä folklorist Salve Kristilõ seletänu, õt noortõ mihi laul olnu ni kõva, õt tuli kistu lavva pääl

krassinalambih ar'. Ku küllih käve' muuseumõst vanavara-korjaja', sis nii mõnigi tahtsõ asju iist rahha. Allä and' niisama, hüäst süämest. Nii omgi Tartoh rahvamuuseumih timä koet kindapaar ja vabaõhumuuseumih võiutegemisõ massin, muud om kah.

Eloh oll' kadonul pallõ tüüd ja vaiva. Tütar Helvegi tull' ütsindä üles kasvata', selle õt latsõ esä sai päälesõa aol üteh tapõlusõh hukka. Elokaaslanõ, kinkõga Allä elli pikki aastit, uppu ar'. Ütsindä taha-as inämb Trõnnõlõ ellä', kõik sugulasõ' olli' ar lännu' Eesti. Allä imä oll' lännu kah talost ar' tõõsõ tütre mano elämä, kuuligi Talnahe, veli elli niisamatõ Talnah. Nii mõiegi timä 1990. aastidõ lõpupoolõ kodo ar' ja läts ar liina. Sis massõti setodõlõ ka ülekolimisõrahha ja üteh tütre ja tütrepujaga ostõti kortin Paldiski. Liinaprovva eloga tull' naada' aigupite harinõmma.

Kadonukõnõ oll' keriguineminõ. Ku inämb Talnahe kerkohe minnä' jovva-as, käve Paldiski vinne kerkohe, peräkõrra kai teenstüisi televiisorist. Kooni tervüs lubasi, käve kõõ Oppajidõ majja Sõsarõ-pargi praasnikõlõ, sääi sai kokko tõistõ setodõga. Kargus ni muu' tandsuki' tulli' Alläl loohvkahe vällä. Õga-ütega saiõ tä hõste jutulõ ja vahel ma imehti, ku pallõ tedä inemisõ' tiidse'.

Kooluga saa-ai kohut mi kävvü', surma saa-ai mi suditada'. Jumalaperi olgu' su hingekene, armas sugulanõ.

NASSARI ELVI

Sündmusõ' Setomaal

- **4. veebruaril** kellä 17–1.00 Marulinõ TäüskuuÜÜsüümine (Pöörane TäiskuuÕõsöoming).
- **7. veebruaril** Setomaa suusasari Miktämäel.
- **8. veebruaril** kell 18 leelo opitarõ ja kuuhlaulminõ Verska talomusiumih.
- **11. veebruaril** kell 16 tandsutarõ Obinitsa muusiumih.
- **14. veebruaril** Setomaa suusasari Meremäel.
- **14. veebruaril** kell 18 seto tandsa opminõ Obinitsa külakeskusõh.
- **23. veebruaril** kell 13 Eesti Vabariigi aestagapäävä kontsertaktus Verska kultuurimajah.
- **24. veebruaril** kell 14 Eesti Vabariigi aestagapääväle pühendet paraat Obinitsah.
- **24. veebruaril** kell 15 pidopäävä aktus Obinitsa külakeskusõh.
- **25. veebruaril** kell 18 Eesti Vabariigi aestagapäävä pido Reegi majah.
- **28. veebruaril** kell 18 seto tandsa opminõ Obinitsa külakeskusõh.

SÜNNUPÄÄVÄ' VEEBRUARIH

Karro Silvia – 72
2. veebruar
aokiränik, Sorrõseto leelonaane

Višnevi Miralda – 87
5. veebruar
Sorrõseto leelonaane, rätsepmeistri

Roosimäe Helene – 73
12. veebruar
Sõsarõ koori innine laulja ja pillimängjä

Kase Piret – 51
12. veebruar
karmoõkaansambli Karmona pillimängjä

Toomesaarõ Aino – 63
14. veebruar
Siidisõsarõ leelonaane

Merik Ivask juunior – 45
14. veebruar
Seto Mihi Summa laulumiis

Palmi Evgeni – 70
15. veebruar
Velõ' laulumiis

Lukka-Jegikjani Ene – 69
15. veebruar
Sõsarõ koori leelonaane

Orgse Lauri – 48
15. veebruar
Sõsarõ leelopargi pillimiis

Piksõõdi Ülle – 62
16. veebruar
Ilolisõ leelonaane

Varese Vaike – 58
16. veebruar
Meremäe-Obinitsa naiskoori laulja

Batalinovski Viktor – 53
16. veebruar
Petseri 2. Keskkooli innine oppaja

Itse Urmet – 47
17. veebruar
ettevõtja

Prangeli Anne – 54
22. veebruar
Madara' leelonaane

Kaldmaa Ivika – 49
23. veebruar
Helmekaala' leelonaane

Otsa Andres – 67
24. veebruar
puutüü-, foto- ja kalamiis

Lillmaa Terje – 53
28. veebruar
käsitüümeistri, jutusõkõnõlõja

Tammõ Vally – 75
29. veebruar
Petseri 2. Keskkooli innine oppaja

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Maria Tanila 97
Aleksandra Rimm 95
Hermine Voogla 94
Jevdokia Vislapuu 91
Milvi Naudi 89
Valentina Luigelaht 87
Selgur Reha 87
Kalev Antsi 85
Laine Pai 85
Mati Kütt 82
Kalju Vahtramäe 81
Johannes Aul 81
Õie Valli 81
Helju Tirp 81
Leo Ago 81
Madis Jõgela 80
Enn Laanemäe 80
Rein Raudsepp 80
Viktor Kostõgov 80
Maria Mägist 79
Helgi Aadusaar 79
Harri Sass 78

Nikolai Soolind 77
Maria Aul 77
Helve Semjonova 77
Zinaida Dogadova 77
Valter Pedjak 77
Harry Sulaoja 76
Toomas Lauk 76
Paul Orgu 75
Mihail Ossipov 75
Anatoly Osipov 75
Aino Lõiv 75
Leo Kuldmäe 74
Vello Kilusk 74
Heino Siilik 74
Vello Lepa 74
Leida Kõrgemäe 74
Aavo Semm 73
Hillar Astla 73
Antonina Timonina 73
Aino Toomiste 72
Ilmar Rammulüüs 72
Aita Palolill 72
Valdu Solovjev 71
Ivan Pikaljov 71
Eino Lõvi 71
Agni Tagen 71
Illar Vallas 71
Aino Järveveer 71
Aare Laaneots 71
Heino Kikkamägi 71
Kalju Pirbe 70
Aasa Simson 70
Aime Roosik 70
Evgeni Palm 70
Ülo Palmik 70
Aivo Tammik 70

**VEERA
KRÜÜTS
95**

Kallist sõsard õnnitlõs
Linda perrega.

Leinämi

† **Nikolai Liinamäe**
† **Mihail Tigazing**
† **Tiiu Toim**
† **Liidia Tammela**
† **Niina Timmotalo**